

Iskustvo, doživljaj i stavovi o prostoru Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Jurić, Blanka

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:886366>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

Diplomski rad

**ISKUSTVO, DOŽIVLJAJ I STAVOVI O PROSTORU FILOZOFSKOG
FAKULTETA U ZAGREBU**

Blanka Jurić

Mentorica: dr. sc. Jana Vukić, doc.

Zagreb, 2022.

ISKUSTVO, DOŽIVLJAJ I STAVOVI O PROSTORU FILOZOFSKOG FAKULTETA U ZAGREBU

SPACE EXPERIENCE OF THE FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES IN ZAGREB

Blanka Jurić

SAŽETAK:

Predmet istraživanja ovog rada je prostor Filozofskog fakulteta u Zagrebu i dojam kojeg ostavlja na svoje primarne korisnike - studente Filozofskog fakulteta. U radu smo se koristili smjericama za dizajn obrazovnog prostora iz perspektive arhitekture i pedagogije te zaključili da je prostor Filozofskog fakulteta prilagodljiv, no nedovoljno zdrav, poticajan i balansiran. U istraživanju je korištena metoda ankete pomoću koje smo ispitali iskustvo, doživljaj i stavove o prostoru Fakulteta, a uz to su ispitanicima ponuđeni prijedlozi transformacije prostora. Vrednovan je unutarnji i vanjski prostor Filozofskog fakulteta, uz pomoć smjernica za dizajn usmjerenog na čovjeka i 12 Gehlovih kriterija kvalitete javnog prostora. Anketnom upitniku je pristupilo 145 studenata, a njihovi odgovori dali su uvid u (ne)zadovoljstvo postojećim stanjem i problemima prostora te smjernice za njegovo poboljšanje.

Ključne riječi: Filozofski fakultet u Zagrebu, prostorne transformacije, obrazovni prostor

SUMMARY:

The subject of research in this paper is the space of the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb and the impression it leaves on its primary users - the students of the Faculty. In our work, we used the guidelines for the design of learning spaces from the perspective of architecture and pedagogy and concluded that the space of the Faculty of Humanities and Social Sciences is adaptable, but not sufficiently healthy, stimulating and balanced. In the research, we used a survey with which we examined the experience, perception and attitudes about the Faculty space, and in addition, the respondents were offered proposals for the transformation of that space. The internal and external Faculty space was evaluated with the help of guidelines for human-centered design and Gehl's 12 quality criteria of public space. 145 students took part in the survey, and their answers gave an insight into (dis)satisfaction with the existing conditions and problems of the space, as well as guidelines for its improvement.

Key words: Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb, spatial transformations, learning space

SADRŽAJ

1. UVOD.....	3
1.1. Ciljevi i svrha rada	5
2. TEORIJSKI OKVIR	6
2.1. Obrazovni prostor.....	8
2.2. Vanjski prostor fakulteta	10
2.3. Osjećaj pripadnosti.....	12
3. PROSTORNE TRANSFORMACIJE FILOZOFSKOG FAKULTETA.....	13
3.1. Izgled Fakulteta danas	15
4. METODOLOGIJA	18
4.1. Provedba istraživanja i prikupljanje podataka	18
4.2. Mjerni instrumenti	19
4.3. Uzorak.....	20
5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	22
5.1. Opći stavovi studenata o prostoru Filozofskog fakulteta.....	23
5.2 Vrednovanje prostora Filozofskog fakulteta	25
5.3. Vrednovanje vanjskog prostora Filozofskog fakulteta	32
5.4. Uređenje zelene površine unutar prostora Fakulteta	36
5.5 Uređenje prostora unutar Filozofskog fakulteta.....	44
5.6. Uređenje vanjskog prostora Filozofskog fakulteta.....	49
5.7. Participacija	55
5.8. Sažetak rezultata istraživanja – tablični prikaz.....	57
6. DISKUSIJA	58
7. ZAKLJUČAK.....	62
8. LITERATURA	64
9. PRILOZI	67

1. Uvod

Odnos između dizajna interijera te ljudskih emocija i ponašanja privukao je veliku pozornost sociologa i psihologa u posljednjem desetljeću, ali vještine razumijevanja odnosa između prostora i čovjeka postoje već tisućama godina – kineski Feng Shui, indijska Vastu Shastra i japanski Wabi Sabi koncepti su dizajna umirujućeg prostora. Dokazana je sposobnost elemenata dizajna prostora da izazove pozitivne ili negativne emocionalne reakcije kod ljudi te utječe na naše raspoloženje, osjećaje, ponašanje i fizičko blagostanje. Ova saznanja otvaraju vrata dizajnu prostora koji svjesno manipulira dekorativnim i funkcionalnim elementima s ciljem poticanja kreativnosti, produktivnosti i blagostanja. Rasvjeta, raspored i veličina prostorija, prirodni i neprirodni materijali, boje, akustika, tekstura, raspored namještaja, zelenilo i tome slično, čimbenici su koji mogu utjecati na to kako se ljudi osjećaju. Možemo osjetiti je li prostor topao, siguran, ugodan i potiče li društvene interakcije ili je hladan, tvrd i neprivačlan.

U studiji koju je 2002. godine provelo britansko Vijeće za dizajn¹, nacionalni strateški savjetnik za dizajn, građevinski poduzetnik Sir Stuart Lipton, tadašnji predsjednik Komisije za arhitekturu i izgrađeni okoliš² jasno je istaknuo važnost dizajna kada je u pitanju sretno društvo. “Ne možemo si priuštiti da ne ulažemo u dobar dizajn”, napisao je. “Dobar dizajn ne odnosi se samo na estetsko poboljšanje našeg okoliša, već i na poboljšanu kvalitetu života, jednake mogućnosti i gospodarski rast. Ako želimo biti uspješno i održivo društvo, moramo prevladati svoje neznanje o važnosti dizajna i odstupiti od naše kulturno ukorijenjene predodžbe da je loša kvaliteta okoliša norma ...” (Design Council, 2002:2). U istoj studiji priloženi su dokazi o točnosti ove tvrdnje i vrijednosti dizajna u području zdravstva, stanovanja, poslovanja, prevencije kriminala, građanskog ponosa i kulturnih aktivnosti te – obrazovanja. Dobro osmišljena bolnica pomoći će pacijentima da se brže oporave, a dobro osmišljena škola poboljšati će akademska postignuća svojih učenika.

Kod planiranja i kreiranja prostora za učenje, odgajatelje se potiče na holistički pristup poučavanja djece. Takav pristup zahtijeva obraćanje pozornosti na dječje emocionalno, društveno, fizičko, osobno i intelektualno učenje i razvoj, kao i na kontekst koji ih oblikuje,

¹ engl. Design council

² engl. Commission for Architecture and the Built Environment (CABE)

uključujući obitelj, kulturu i iskustvo. Uz emocionalno i intelektualno, osobito je važno uzeti u obzir i fizičko okruženje.

Primjerice, fizički prostor učionice opisuje kako je učionica organizirana, uključujući pristupačnost, vidljivost i razinu distraktibilnosti. To obuhvaća sve, od toga kako je organiziran pribor u učionici do toga koliko dobro svaki učenik može vidjeti ploču, učitelje i druge važne predmete u tom prostoru. Obraćajući pažnju na sve te pojedinosti, učitelji mogu stvoriti povoljno fizičko okruženje u učionici u kojem se učenici mogu usredotočiti na svoj rad bez odvlačenja pažnje. S obzirom na činjenicu da se učionica ne sastoji samo od knjiga, predavanja i rada u razredu, fizičko okruženje učionice nije nešto što se može ignorirati i zapostaviti. Osim načina na koji uče, djeca u prostoru za obrazovanje stvaraju odnose s vršnjacima i učiteljima, a stvari poput boje zidova, rasporeda namještaja, ukrasa na zidovima, tehnologije i slično slažu se kako bi učenicima ostavili dojam koji utječe na način na koji sudjeluju u interakciji s drugima (Gurukul, 2019).

Učenje, predavanja i međuljudski odnosi karakteristike su dakako i visokog obrazovanja stoga se postavlja pitanje koliko su fakulteti na hrvatskim sveučilištima uspješni u ostvarivanju i pružanju svega potrebnog svojim studentima za što ugodniju i kvalitetniju akademsku i društvenu prizmu iskustava. Filozofski fakultet najstarija je i najveća ustanova humanističkih i društvenih znanosti i visokog obrazovanja u Hrvatskoj te važna kulturna ustanova sa značajnim utjecajem na hrvatsku kulturu i društvo i kao takva ima obavezu urediti i strukturirati prostor po mjeri svojih studenata, osigurati da su svi fakultetski prostori dostupni svima te planirati učinkovitost prostora za budućnost.

U ovom diplomskom radu prikazani su različiti pristupi analize obrazovnog prostora, dane su osnovne karakteristike obrazovnog prostora s fokusom na sveučilišta te su prikazana sociološka i psihološka uporišta važnosti dizajna prostora u pedagoškom kontekstu uz pomoć smjernica tehničke i umjetničke perspektive arhitekture i dizajna. Osim toga, rad sadrži rezultate empirijskog istraživanja čiji je cilj objasniti na koji način studenti Filozofskog fakulteta percipiraju spomenuti prostor te koliko se sigurno i ugodno osjećaju u istom. Istraživanje se jednim dijelom temelji na osobnom iskustvu studiranja na Filozofskog fakultetu autorice rada te su istraživačka pitanja postavljena s time u vidu. U istraživanju su svoje stavove iznijeli studenti Filozofskog fakulteta u Zagreba društvenih i humanističkih usmjerenja sa svih godina preddiplomskog i diplomskog studija.

1.1. Ciljevi i svrha rada

Glavni cilj ovog istraživanja jest ustanoviti na koji način studenti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, doživljavaju i percipiraju spomenuti prostor te dobiti uvid u različita iskustva i moguće teškoće koje studentima prostor fakulteta nameće. Nadalje, zanima nas postoji li indikacija da je studentima pedagogije vizualni identitet Fakulteta bitniji u odnosu na studente drugih smjerova, kao i postoje li naznake rodni razlika u percepciji prostora Filozofskog fakulteta u kategorijama važnost vizualnog dojma Fakulteta, zadovoljstvo uređenjem i izgledom Fakulteta, osjećaj sigurnosti i osjećaj pripadnosti.

Specifični ciljevi ovog istraživanja su:

- Ustanoviti kako studenti vrednuju unutarnji prostor Filozofskog fakulteta
- Ustanoviti kako studenti vrednuju vanjski prostor Filozofskog fakulteta
- Ustanoviti postoji li povezanost između osjećaja pripadnosti Filozofskom fakultetu i razine zadovoljstva prostorom Fakulteta

U sklopu discipline sociologije prostora izučavamo ovu temu u svrhu razumijevanja potreba studenata Filozofskog fakulteta u kontekstu prostora Fakulteta. Prikupljeni podaci otvaraju vrata istraživanjima o utjecaju prostora na akademski uspjeh i interakcije među pojedincima na Fakultetu. Nadalje, oni pomažu uvidjeti ograničava li prostor i diskriminira svoje studente na temelju rodni razlika i invaliditeta. Rezultati ovog istraživanja će biti dostupni nadležnima u Upravi Fakulteta koji će moći koristiti ovo istraživanje pri potencijalnom preuređenju i kreiranju prostora Fakulteta u budućnosti, s naglaskom na što ugodnije i kvalitetnije akademsko i društveno iskustvo. Osnovna ideja je ukazati na važnost učinkovito i održivo uređenog obrazovnog prostora, dostupnog svima i dati prijedloge transformacije prostora.

2. Teorijski okvir

Aktivno i interaktivno fizičko okruženje pozitivno utječe na ponašanje pojedinaca posebice u obrazovnom okruženju koje je često teoretsko i pasivno (Scholl i Gulwadi, 2015). Učimo slušajući predavanja u učionici, čitanjem knjige u knjižnici ili tramvaju, radom na laptopu u parku, ili radom u grupi na stepenicama ispred fakulteta. Dakle, proces učenja se odvija bez obzira na to organiziramo li prostore ili ne. Imajući ovo na umu, možemo dizajnirati prostore koji osiguravaju bogatije i opsežnije iskustvo učenja. Institucije visokog obrazovanja zadužene su za poticanje specifičnih vrsta učenja: sposobnosti kritičkog razmišljanja, komunikacijskih vještina, i razumijevanja disciplinarnih stručnjaka, a nastavnici moraju stvoriti strukture koje to podržavaju. Dizajn prostora oblikuje učenje koje se odvija u tom prostoru. Predavaonica s klupama okrenutima prema stolu profesora koji se nalazi ispred ploče sugerira pedagoški pristup „Ja govorim ili demonstriram; vi slušate ili promatrate”, dok su postavljeni stolovi s nekoliko stolica sa svake strane indikatori važnosti timskog rada i interakcije za učenje (van Note Chism, 2006).

Način na koji nas prirodno okruženje i naše izgrađeno okruženje oblikuju kao pojedince te kako ljudi mijenjaju okoliš i kako okoliš mijenja ljudska iskustva i ponašanja proučava ekološka psihologija. Ona može uključivati relativno mala okruženja, poput učionice, kuće ili javnog parka, kao i veće prostore poput škola, bolnica ili četvrti, a rezultati istraživanja primjenjuju se kod razumijevanja i rješavanja psiholoških aspekata problema uzrokovanim negativnim utjecajima okoline kao što su buka, napučenost, neprikladna arhitektura i slično (Environment, n.d.).

Ken Graetz (2006) navodi tri temeljna koncepta ekološke psihologije nastave i učenja. Za početak, učenje se u cijelosti odvija se u fizičkom okruženju s vidljivim i mjerljivim fizičkim karakteristikama. Studenti su zaokupljeni informacijama o okolišu bilo da sjede u velikoj predavaonici, ispod stabla ili ispred računala. Posebni predmeti u okruženju privlače pažnju učenika, primjerice fotelja, šalica za kavu ili nečija torba na stolu, a paralelno s tim kontinuirano prate ambijentalna svojstva poput svjetla lampi, mirisa kave i temperature prostorije. U bilo kojem okruženju za učenje učenici su preplavljeni informacijama o okolišu, od kojih samo mali dio čini slike i zvukove nastave.

Nadalje, problem kojeg profesori često ističu je povučenost i pasivnost studenata tokom predavanja i seminarskih diskusija. No, treba uzeti u obzir da je njihova sposobnost prikupljanja i razumijevanja dolaznih informacija ograničena s obzirom na količinu

informacija koju primaju od okoliša; fizičkog, ambijentalnog i socijalnog. Studenti aktivno osjećaju, gledaju i slušaju putem automatskih i kontroliranih procesa, pomoću kojih odabiru informacije za razmatranje. Pokušavaju razumjeti što osjećaju slažući djeliće informacija odozdo prema gore i primjenjujući postojeće misli i predrasude od vrha prema dolje. Može se činiti čudnim da učionica ima okrugle stolove i udobne fotelje jer su drugačija očekivanja stvorena ranijim iskustvom. Studenti će usmjeriti svoju pozornost na određene pojave u okruženju za učenje koje smatraju zanimljivijim, važnijim ili nepoznatijim od drugih.

Posljednji koncept odnosi se na fizičke karakteristike obrazovnog prostora koje mogu emocionalno utjecati na učenike, s važnim kognitivnim i bihevioralnim posljedicama. Iako se pokazalo da se emocionalne reakcije na podražaje iz okoline uvelike razlikuju među pojedincima i aktivnostima, većina učenika bi vjerojatno smatrala da je učenje teško u učionici koja je zagušljiva i pretopla. Suprotno tome, okruženja koja izazivaju pozitivne emocionalne reakcije mogu dovesti ne samo do poboljšanog učenja, već i do snažne, emocionalne vezanosti za taj prostor. To može postati mjesto gdje učenici vole učiti, mjesto koje traže kada žele učiti i mjesto kojeg se rado sjećaju kada razmišljaju o svojim studentskim danima.

Strange i Banning (2002) istaknuli su načine na koje fizički aspekti kampusa prenose neverbalne poruke čak i snažnije od verbalnih poruka. Dobrodošlica ili obeshrabrenje, uvažavanje ili nepoštivanje - poruke su koje studenti mogu iščitati samo iz ambijenta i dizajna fakulteta. Danas je fokus učenja na studentima koji aktivno konstruiraju znanje. Prostor koji pružaju iskustvo, stimuliraju osjetila, potiču razmjenu informacija i pružaju prilike za ponavljanje, vježbu, povratnu informaciju, primjenu i prijenos znanja, najvjerojatnije će pozitivno utjecati na učenje. Nadalje, socijalni konstruktivisti ističu da društveno okruženje uvelike utječe na učenje (van Note Chism, 2006).

Prema referencama Hanan (2013), velika većina objavljenih istraživanja o važnosti dizajna i prostora na sveučilištima usmjerena je na kampuse u inozemstvu. Kampus je zemljište na kojem se nalazi zgrada fakulteta ili sveučilište i srodne institucionalne zgrade. Sveučilišni kampus obično uključuje knjižnice, predavaonice, studentske domove, studentske centre, blagovaonice te zelene površine poput parkova i sportskih igrališta. Kampuse možemo promatrati kao malene gradove koji svojim studentima osiguravaju sve potrebno za studentsko iskustvo i u kojima se njegovi studenti moraju osjećati dobro došlo. Dakle, zgrada fakulteta samo je jedan dio kampusa; administrativni centri, knjižnica i vanjski prostor fakulteta također su bitan dio studentskog života. Tradicionalni kampusi nisu uobičajena pojava u hrvatskom obrazovnom sustavu, ali način na koji je Filozofski fakultet koncipiran doista nalikuje manjem kampusu. Studentima Filozofskog su uz predavaonice, na raspolaganju knjižnica, menza,

studentska referada i studentski info centar. U blizini se nalazi sportska dvorana Martinovka, a u dvorištu fakulteta nalazi se caffe bar s terasom u kojemu studenti mogu koristiti pogodnosti studentske iskaznice. Idealno uređen kampus je onaj koji potiče i dozvoljava učenje u svim prostorima, ne samo onim formalnim (McGregor, 2004).

2.1. Obrazovni prostor

Learning space ili obrazovni prostor odnosi se na fizičko okruženje za učenje i poučavanje. Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj³ (2006) definira obrazovni prostor kao “fizički prostor koji podržava višestruke i raznolike programe poučavanja, učenja i pedagogije, uključujući aktualne tehnologije; onaj koji pokazuje optimalnu, isplativu izvedbu i rad zgrade dulji vremenski period; onaj koji poštuje okoliš i koji je u skladu s njim; i onaj koji potiče društveno sudjelovanje, pružajući zdravo, udobno, sigurno i poticajno okruženje.” Studije koje su proučavale korelaciju između akademskog uspjeha učenika i stanja te izgleda zgrade zaključuju da kvaliteta fizičkog okruženja značajno utječe na učenikova postignuća. Poželjni i djelotvorni dizajni obrazovnih prostora uključuju 'prijateljske i ugodne' ulazne prostore, mjesta za studente pod nadzorom te javne prostore koji njeguju osjećaj zajedništva (McGregor, 2004).

Arhitekti, dizajneri i nastavnici mogu koristiti smjernice dizajna usmjerenog na čovjeka⁴ pri pokušaju oživljavanja vizije prostora fakulteta kao privlačnog mjesta za učenje i poučavanje. Smjernice dizajna usmjerenog na čovjeka temelje se na pretpostavci da se “učenje događa na mnogo načina i da su mogućnosti dizajna koje podržavaju učenje jednako brojne” (Gee, 2006:8). Međutim, unatoč višestrukim mogućnostima dizajna, postoji samo jedan željeni rezultat: unaprijediti učenje i poučavanje. Kao rezultat toga, smjernice usmjerene na čovjeka temelje se na univerzalnim ljudskim potrebama i načelima učenja (Gee, 2006). Mehanizam učenja usmjeren je na ljude, stoga bi njihove potrebe trebale biti u središtu procesa dizajna usmjerenog na čovjeka. To uvjerenje temelj je smjernica dizajna usmjerenog na čovjeka, a Gee (2006) iznosi sintezu njegovih karakteristika. Obrazovni prostor mora biti zdrav. Prostor je zdrav kada počiva na ergonomskim i ekološkim principima te osigurava fizičko blagostanje. Ergonomsko razmišljanje razmatra cjelokupno okruženje i način na koji ono “suraduje” s

³ Preuzeto s <https://www.oecd.org/education/innovation-education/evaluatingqualityineducationalfacilities.htm> (1.11.2022.)

⁴ engl. Human-Centered Design Guidelines

ljudskim tijelom. Udobne i podesive stolice, dobro isplanirani prolazi i hodnici, pristup opremi i lakoća premještanja namještaja su samo neki primjeri ergonomski uređenog prostora. Zdrav prostor je također kvalitetno i raznovrsno osvijetljen. Od prigušenog do prirodnog svjetla, razina motivacije i raspoloženje studenata, ali i profesora, su pod utjecajem osvijetljenja prostora. Nadalje, obrazovni prostor mora biti poticajan. Takav prostor privlači ljude i potiče kreativno razmišljanje. Gee (2006) navodi šest elemenata poticajnog prostora: osjetilni atributi, elementi iznenađenja, transparentnost i vizualni pristup, povezanost s prirodom, boja i tekstura te različitost oblika. Malo se pozornosti pridaje važnosti vizualnim, taktilnim, slušnim i kinestetičkim iskustvima u obrazovnom prostoru, ali istaknute reference prema Gee (2006) su pokazale da su ona itekako relevantna. Velik broj studenata povezuje naučene informacije s određenim mjestom, zvukom ili mirisom, a na taj način osjetilni atributi pomažu mozgu izgraditi pamćenje i obraditi te informacije. Prostori moraju biti raznoliki da bi stimulirali, što se ponekad postiže jednostavno bojanjem prostorija različitim bojama. Nepoznanice i iznenađenja također stimuliraju ljudski mozak i osjetila. Dizajn prostora trebao bi uključivati mogućnosti za slučajne i neplanirane aktivnosti, poput grupnog učenja na hodniku. Transparentnost prostora u obliku staklenih zidova i prozračnih instalacija te *open space* koncepti omogućuju vizualno povezivanje s prostorom. Vidjeti druge oko sebe kako uče može potaknuti osobu samu na učenje. Priroda nas kontinuirano stimulira na pozitivan način zbog svojih elemenata koji se neprestano mijenjaju, iako smo često toga nesvjesni. Prirodne značajke koje nalazimo u okolini mogu se povezati s dizajniranim prostorom. Na primjer, reflektirajuće površine ili staklo povezujemo s vodom. Vatra, simbol topline, hrane i svjetla, može se replicirati u prostorima za objedovanje - mjestu gdje se ljudi instinktivno okupljaju. Različite visine stropa mogu predstavljati sigurnost i udobnost krošnje drveća. Vijugave dvorane ili staze oponašaju prirodne obrasce poput riječnog vodotoka. Teksture, boje i različiti oblici također mogu biti poticajni. Suptilne primjene teorije boja i geometrije prostora mogu uravnotežiti tvrde i meke forme, asimetrične i simetrične uzorke, stvarajući vizualni i taktilni interes. Krug, na primjer, sugerira suradnju i komunikaciju, slično kao okupljanje oko logorske vatre. Treća karakteristika smjernica dizajna usmjerenog na čovjeka je balans između zajedništva i samoće (Gee, 2006). Obrazovni prostori trebaju uravnotežiti ljudske potrebe za zajednicom i samoćom budući da se učenje odvija u tihim, individualnim trenucima, ali i glasnim, društvenim okruženjima. Fakulteti moraju nuditi niz samotnih i interaktivnih mjesta. Učenje je društvena aktivnost, a društveni prostor povezuje pojedince s drugim studentima i drugim aktivnostima. Studenti i nastavno osoblje sudjeluju u zajedničkom učenju te time stvaraju i jačaju osjećaj pripadnosti. Poželjno je koristiti učionice van planiranog rasporeda predavanja, za grupne

projekte ili neformalne sastanke. Naravno, važno je stvoriti i individualne, privatne prostore. Oni ne moraju biti odvojeni, dovoljno je postaviti ploče u visini za sjedenje, pokretne paravane i biljke - čak i okretanje stolice može signalizirati želju za privatnošću. Posljednja karakteristika dizajna usmjerenog na čovjeka je prilagodljivost (Gee, 2006). Prostori za učenje trebaju ići u korak s različitim stilovima učenja i poučavanja, a prilagodljivi prostori podupiru ljude, aktivnosti i promjene. Prilagodljivi prostori su fleksibilni i promjenjivi. Nemaju jednu žarišnu točku, nego studenti mogu premještati i grupirati namještaj, tehnologiju i aktivnosti na više načina i na više mjesta unutar prostora. Područja za predavanja i prezentacije ne moraju biti ograničena na prednji dio prostorije. Također kako bi cirkulacija ljudi, aktivnosti i namještaja bila moguća, prostor mora biti adekvatan. On mora biti gostoljubiv i poznat, treba izgledati ugodno u različitim aranžmanima i za različite ljude, a strukturirati ga ima pravo svatko. Štoviše, nužno je uključiti studente u dizajn prostora koji koriste. Informacije je moguće širiti na različite načine - na ploči, bijeloj ploči ili digitalno. Dobro dizajnirani prostor i tehnologija omogućuju promjenu tempa i stila dostave informacija i podržavaju više različitih stilova učenja/poučavanja. Nastavno na tehnologiju, obrazovni prostor mora biti tehnološki opremljen projektorima, računalima, ekranima, punjačima i utičnicama na lokacijama gdje se očekuje da će studenti željeti pristup i obavljati niz aktivnosti koje zahtijevaju tehnološku podršku.

2.2. Vanjski prostor fakulteta

Otvoreni vanjski prostori su značajne sastavnice fakulteta zbog svoje orijentiranosti na zajednički prostor u kojem se studenti mogu upoznati, međusobno komunicirati i opustiti. Kvalitetan vanjski prostor može rezultirati akademskim i osobnim razvojem stoga je bitno razumjeti odnos između potreba studenata i fakultetskog prostora u kojem borave, a pristup i izgled vanjskog prostora fakulteta uvelike utječe na način na koji se studenti socijaliziraju (Alnusairat, Ayyad i Al-Shatnawi, 2021).

Vanjski prostor Filozofskog fakulteta igra veliku ulogu u životu njegovih studenata. Bilo da se radi o pauzi između predavanja, druženju nakon predavanja ili KSFF Open Airu, možemo primijetiti da su stepenice ispred i nasuprot Filozofskog glavno mjesto okupljanja studenata. Koc (1998) prema Aydin i Ter (2008) kaže da su okoliš, kvaliteta života i društvena struktura povezani, prema tome značajne promjene u kvaliteti okoliša će pozitivno utjecati na život pojedinca, a kvalitetno životno iskustvo će pozitivno utjecati na kvalitetu prostora. Hanan (2013) u svome radu o zadovoljstvu studenata prostorom na ITB kampusu govori o važnosti upoznavanja kolega s različitim studijskih programa u neformalnom okruženju kao što je

vanjski prostor kampusa. S obzirom na mogućnost dvopredmetnog studiranja, na Filozofskom fakultetu, velik broj studenata je u mogućnosti biti u svakodnevnom doticaju s kolegama s drugih odsjeka, a Hanan tvrdi da su interakcije s drugim studentima pa čak i profesorima ključna komponenta formalnog obrazovanja jer takva poznanstva vode interdisciplinarnom dijalogu i razmjeni znanja.

Svrha uređenog vanjskog prostora najčešće je socijalizacija, ali prostor oko Fakulteta mora uzeti i obrazovnu komponentu u obzir. Na taj način pospješuje ne samo društveni aspekt studiranja već i akademski uspjeh studenata te sveopće zadovoljstvo studentskim iskustvom. Kako bi vanjski prostor fakulteta bio zadovoljavajući on mora ispuniti određene norme: mora biti lako dostupan, dostupan za upotrebu i biti namijenjen za upotrebu, mora biti estetski privlačan, mora poticati na različite aktivnosti, osigurati privatnost i sigurnost korisnika te poticati na raznolikost i društvenost (Hanan, 2013). Vanjski prostor fakulteta također je i javni prostor stoga se može analizirati uz pomoć Gehlovih dvanaest kriterija kvalitete javnog prostora⁵. Gehl⁶ je kriterije podijelio u tri kategorije: zaštita, uгода i uživanje. Kod vrednovanja vanjskog prostora fakulteta u kategoriji zaštite ispituje se osjećaj zaštićenosti od kriminala i nasilja, prometnih nezgoda, kiše, vjetrova, snijega, buke i prašine. Kategorija ugone odnosi se na mogućnost sjedenja, prohodnost i osvjetljenje, a kategorija uživanja podrazumijeva uživanje u klimi, dobrom dizajnu, ugodnom pogledu te zelenim i sportskim površinama.

Gehlov skup kriterija neprocjenjiv je alat za projektiranje ugodnih i gostoljubivih javnih urbanih prostora, koji do određene razine zadovoljava osnovne zahtjeve zaštite, ugone i užitka za svoje korisnike. Obzirom da su Gehlovi kriteriji općeniti i dovoljno razumni, mogu se primijeniti na urbane prostore u bilo kojem modernom gradu, što uključuje i prostore fakulteta. Ipak, dizajniranje javnog prostora da bude ugodan ne znači nužno da ga to čini posebno značajnim – što često ovisi o bliskoj i dugoročnoj uključenosti lokalne zajednice koja prostor koristi. Aktivno sudjelovanje članova lokalne zajednice u oblikovanju javnih prostora pridonosi njegovoj značajnosti. Prema tome, prostor je značajan za zajednicu ako potiče zajedničko promišljanje i društvenu interakciju, stvarajući uspomene povezane s određenim mjestom te promiče rituale i poziva na ponovni dolazak u prostor. Važno je istaknuti činjenicu da značajna mjesta ne moraju nužno biti ugodni prostori, tj. možda ne ispunjavaju svih Gehlovih dvanaest kriterija kvalitete za zaštićene, udobne i ugodne prostore (Hespanhol, 2018).

⁵ Preuzeto s <https://gehlpeople.com/tools/twelve-quality-criteria/> (1.11.2022).

⁶ Gehl Institut je konzultantska tvrtka za urbano istraživanje i dizajn sa sjedištem u Kopenhagenu, Danska. Osnovani su ga 2000. godine profesor Jan Gehl i urbana dizajnerica Helle Sørholt kao nastavak Gehlova istraživanja javnih urbanih prostora.

2.3. Osjećaj pripadnosti

Osjećaj pripadnosti podrazumijeva osjećaj poistovjećivanja s određenom skupinom, od sportskog tima do ustanove ili cjelovitog društva. Temelji se na ljudskoj potrebi za članstvom, koju je Maslow opisao kao jedan od nužnih uvjeta da se pojedinac osjeća dobro u vezi sa sobom. Osjećaj pripadnosti nastaje kada osoba osjeća da je dio nečeg većeg od njega i stoga prepoznaje ostale članove svoje referentne skupine kao jednake. To može imati vrlo pozitivan učinak na njihovo samopoštovanje, a posebno je važno za mlade ljude.

Prema Samuri (2018) fizički prostor fakulteta nije neutralan već on utječe na razvoj društvenih i akademskih odnosa te razinu pripadnosti koju studenti osjećaju prema fakultetu. Ponekad, prostori mogu biti kontradiktorni i istovremeno privlačiti i tjerati studente, stoga je potrebno ponuditi uređene prostore na različite načine kako bi se studenti osjećali ugodno u svim situacijama. Primjerice, stol s desetak sjedećih mjesta poziva na rad u grupi i druženje većeg broja studenata što introvertnim pojedincima može izazvati anksioznost i nelagodu. Također, sve društvene grupe ne doživljavaju isti prostor na isti način (Hopkins, 2011). Do prije 300 godina, akademski prostori su bili rezervirani isključivo za muškarce, a Filozofski fakultet je upisao prve studentice tek 1901. godine (Povijest, 2021). Unatoč preprekama i osudama, žene koje su pohađale fakultet doživljavale su ga kao “dom” i “utočište” (Quinn, 2003).

Mogućnost pristupa jedan je od prioriteta inkluzivnih javnih prostora za sve članove zajednice, s obzirom na brojne studije o čovjeku i okolišu od 1960-ih. Poboljšanje dostupnosti prostora fakulteta također je preduvjet za izjednačavanje mogućnosti svih studenata na visokim učilištima. Jednako sudjelovanje u raznim područjima života na fakultetu, kao i u gradskom životu, bitno je za studente s invaliditetom kao osnovno ljudsko pravo. Studenti s invaliditetom općenito nemaju jednake koristi od obrazovnih ustanova zbog nedostataka prostora tih ustanova u pogledu pristupačnosti što može negativno utjecati na razinu pripadnosti koju osjećaju (Uyaroğlu, 2017).

S obzirom da je prostor društveno konstruiran, on se može mijenjati. Prema tome, ako prostor utječe na društvene odnose i interakcije u njemu, promjene u tom prostoru mogu mijenjati interakcije (Samura, 2018).

3. Prostorne transformacije Filozofskog fakulteta

Filozofski fakultet dio je Sveučilišta u Zagrebu, najstarijeg sveučilišta u Hrvatskoj i jednog od najstarijih u Europi. Njegova povijest započela je 23. rujna 1669. godine kada su tadašnjoj Isusovačkoj akademiji u Zagrebu od strane rimskog cara i tadašnjeg ugarsko-hrvatskog kralja Leopolda I. dodijeljeni status i povlastice sveučilišta (Povijest, 2021).

Zgrada Filozofskog fakulteta koju danas poznajemo i koristimo na adresi Ulica Ivana Lučića 3 u Trnju, izgrađena je 1960. godine nakon dugogodišnje dislociranosti Fakulteta. Prethodnih godina nastava se održavala na nekoliko različitih lokacija poput Rektorata, zgrade Hrvatskoga državnog arhiva, Gliptoteci, Ćirilometodskoj 4, Marulićevom trgu 19 (danas: Prirodoslovno-matematički fakultet). Novu zgradu Fakulteta projektirao je arhitekt Božidar Tušek⁴, a zamišljena je kao dio općeg urbanističkog plana grada Zagreba po kojem je Ulica Đure Salaja, današnja Ulica Ivana Lučića, trebala egzistirati kao Sveučilišna aleja na okomici od Rektorata Sveučilišta u Zagrebu do savske obale. Useljenje u novu zgradu dočekano je s oduševljenjem s obzirom da je ograničenost prostora bio problem s kojim su se suočavali gotovo svi polaznici i djelatnici Filozofskog fakulteta. Novi prostor omogućio je ujedinjenje svih odjela i odsjeka Fakulteta te uvelike olakšao upravu (Roksandić, Brandolica, Lovrić, Sarić i Šimetin Šegvić, 2010).

Prema izvornom planu htjela se izbjeći razina prizemlja stoga je nova zgrada Fakulteta trebala biti postavljena na stupove. Prostor nastavnčkog osoblja bio je predviđen u višekatom paviljonu, a predavaonice i druge studentske prostorije su trebale biti raspoređene u jedan dulji trakt. Međutim, iz financijskih razloga i želje za što kraćom vezom između prostorija studenata i nastavnika, investitor je odustao od prvog idejnog rješenja. Naposljetku, odlučeno je zgradu podijeliti na četrnaest odjela i dekanat. Svaki od tih odjela dobio je po dvije grupe prostorija – nastavničke te studentske (seminari, predavaonice, praktikumi i radne sobe), u podrumu zgrade smješteni su bili foto-laboratorij, laboratorij Odsjeka za psihologiju te arhivi i zbirke drugih odsjeka (Arhitektura i urbanizam, 1962., prema Roksandić i sur., 2010).

⁴ Tušek, Božidar, hrvatski arhitekt (Sunja, 16. XII. 1910 – Zagreb, 7. IX. 1998). Diplomirao 1934. na Tehničkom fakultetu u Zagrebu. Projektirao pretežito građevine javne namjene, u kojima se očituje težnja da plastične i vizualne elemente arhitektonske plohe podredi strogoj koncepciji volumena. U Zagrebu je izveo hotel Internacional (1959), Filozofski fakultet (1962), upravnu zgradu, institut i restauraciju tvornice OKI (1963), Elektrotehnički fakultet (1965), poslovne zgrade u Varšavskoj ulici (1960. i 1966) i južnu tribinu maksimirskog stadiona (1967). Dobio je Nagradu »Vladimir Nazor« za životno djelo (1981).

U istome radu iz 2010. godine Roksandić i suradnici citiraju arhitekta Nevena Šegvića koji je godinu dana nakon izgradnje nove zgrade Filozofskog fakulteta, u Vjesniku istaknuo nedostatke zgrade u planskom, urbanističkom i arhitektonskom pogledu te je kritizirao način natječaja kojima se dodjeljivalo pojedinim projektima povjerenje: „Gledajući taj objekt izvana, lako bi se moglo pretpostaviti da je takav postupak rezultat projektantova traženja krajnje ekonomičnog rješenja. No, obilaskom objekta dolazi se vrlo brzo do zaključka da se ne radi o traženju ove vrste, jer oblaganje unutarnjih stijena kamenom od poda do stropa ili dimenzioniranje ulaznog hala sigurno ne vodi krajnjoj racionalizaciji. Ovdje se radi, po mojem mišljenju, o pomanjkanju specifične arhitektonske koncepcije koja je neodređena od urbanističkog smještaja do same zamisli. Radi se o zapostavljanju idejne komponente“ (Roksandić i sur., 2010:210). Iako sretni što je Filozofski konačno dobio svoju stalnu adresu, tadašnji zaposlenici i studenti smatrali su da je ostavljeno premalo prostora za buduće preinake u prostoru.

U zapisniku 4. redovne sjednice Fakultetskog vijeća Filozofskog fakulteta u Zagrebu održane 24. siječnja 2008., dr. sc. Ž. Jerneiće, prodekan za investicije i razvoj, predstavio je Plan izgradnje i uređenja objekata Filozofskog fakulteta za razdoblje 2007.-2010. koji bi se uputio Sveučilištu za zahtjev za potrebnim financijskim sredstvima u sklopu plana Kapitalnih ulaganja Sveučilišta u Zagrebu. Prema spomenutom Planu predviđeno je nekoliko investicija u prostor Filozofskog fakulteta čija je ukupna vrijednost iznosila 264.053.862,20 HRK, a uključivala je završetak izgradnje knjižnice, izgradnju garaže i uređenje trga, izgradnju istočnog aneksa, nadogradnju IV. kata B i C trakta, nadogradnju i adaptaciju dekanata, adaptaciju i uređenje 1., 2. i 3. kata B i C trakta, adaptaciju i uređenje prizemlja s dvoranama, adaptaciju i uređenje seminara te audio-video opremu dvorana i seminara.

Prema planu izvršene su adaptacije nekolicine dvorana, nadograđeni su četvrti kat i dekanat, izgrađen je aneks, predavaonice su opremljene projektorima i zvučnicima te je u ožujku 2009. godine dovršena i svečano otvorena nova Knjižnica Filozofskog fakulteta. Ovim potezom, nakon više od pola stoljeća maštanja i čežnje za središnjom knjižnicom, Filozofski fakultet konačno je dobio knjižnicu kakvu jedna tako ugledna i važna institucija zaslužuje. U novu knjižnicu preseljene su 24 dosadašnje odsječne knjižnice te je tako nova Knjižnica Filozofskog fakulteta postala druga najveća knjižnica u Hrvatskoj s preko 600.000 svezaka knjižnične građe, odmah nakon Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Nova zgrada knjižnice sastoji se od osam etaža od kojih je jedna podzemna. Prostor za korisnike knjižnice ima 750 radnih mjesta, s time da je korisnicima na raspolaganju i 200-ak računala, izolirani

ostakljeni prostori za individualan rad, multimedijalna dvorana i elektronska učionica, posebno zaštićeni prostori sa rijetkom književnom građom i sl. (Macan, 2009).

Zgradu knjižnice projektirao je arhitektonski ured Vulin i Ileković, a projekt su gradili “za određenu svrhu, na određenom mjestu i za određenu društvenu strukturu...”. Nadalje kažu: “Konstruiran je racionalan i osjetilan prostor koji korespondira bogatstvu intelektualnih dometa Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Transparentnost staklenih ploha i mrežaste opne sunscreena kao oblikovnog elementa oplošja sugerira otvorenost zgrade u skladu s prepoznatljivošću Filozofskog fakulteta u Zagrebu, nositelja otvorenog i kreativnog duha zagrebačke, hrvatske i europske sveučilišne tradicije.” (Vulin Ileković, Ileković, i Vulin, 2009).⁷

Cijelo jedno desetljeće nakon izgradnje knjižnice i adaptacija unutar Fakulteta, Filozofski je dočekao provedbu nove investicije. 2019. godine otvorena je dugoočekivana menza subvencionirane prehrane. Menza je smještena u podrumu Fakulteta, kapaciteta 130 sjedećih mjesta, s posebnim pultom pored lifta na kojem studenti s invaliditetom mogu jednostavno naručiti hranu. Inicijalne reakcije bile su pozitivne, a studenti nisu skrivali oduševljenje interijerom i ponudom (Habek, 2019). Treba naglasiti da se broj sjedećih mjesta te ulaz i izlaz iz menze prilagodio mjerama uslijed pandemije korona virusom.

Izgradnja podzemne garaže i uređenje površine ispred Fakulteta tzv. trga, još uvijek nije realizirana te ne postoje službene inicijative i zapisi koji zagovaraju provedbu te ideje.

3.1. Izgled Fakulteta danas

Unatoč prvotnim kritikama i predviđanjima o ograničenosti prostora nove zgrade Filozofskog fakulteta u smislu bilo kakvih promjena rasporeda ili daljnjeg razvoja, vidimo da su transformacije i nadogradnje itekako moguće. Filozofski fakultet danas čini zgrada na četiri kata s menzom u podrumu, Ured za studente s invaliditetom, Centar za razvoj karijera, aneks u kojemu se nalazi dekanat, studentska služba i vijećnica te knjižnica. Jedna specifičnost Filozofskog je unutarnji vrt u koji je moguće ući te je unatrag nekoliko godina studentima u istom boravak bio dozvoljen. No, kako je vrt jednim dijelom omeđen kabinetima nastavnika, žalbe na buku bila su česta pojava te je vrt ubrzo ponovno postao nedostupan svojim studentima na korištenje. Nedugo nakon zatvaranja vrta, Uprava Fakulteta spoznala je važnost zajedničkih studentskih prostora te je 2020. godine kroz Ured za studente s invaliditetom uredila modularni prostor za rad i druženje u auli Fakulteta. Novi prostor za rad i druženje, osmišljen je u tri

⁷ Preuzeto s <https://www.arhitekt.hr/hr/radovi/rad/nova-knjiznica-filozofskog-fakulteta.203.html> (1.11.2022.)

fleksibilne zone s pomičnim namještajem, a prvenstveno je namijenjen studentima s invaliditetom, no i ostali studenti ga mogu slobodno koristiti⁸.

Uređeni prostor ove vrste uvelike unaprjeđuje kvalitetu studentskog života i boravka na fakultetu posebice nakon zatvaranja kulturnog KSFF-a koji je kao caffe bar unutar prostora Fakulteta privlačio studente Filozofskog, ali i drugih fakulteta, svojim pristupačnim cijenama pića te veselom atmosferom. Danas je taj prostor rezerviran za aktivnosti udruga na fakultetu poput filmskih večeri, izložbi i slično.

Slika 1. Modularni kutak za druženje u auli Filozofskog fakulteta



Izvor: autorica rada

⁸ IKEA Opremila Dnevni Boravak Za Studente S Invaliditetom FFZG-a, 2020. Preuzeto s <https://web2020.ffzg.unizg.hr/blog/2020/09/22/ikea-opremila-dnevni-boravak-za-studente-s-invaliditetom-ffzg-a/> (1.11.2022).

Slika 2. Unutarnji vrt Filozofskog fakulteta



Izvor: autorica rada

Jedan modularni kutak za druženje dostupan studentima na površini od 15 616 m² daleko je od zadovoljavajućeg i prihvatljivog. Zalaganjem za inspirativna okruženja za učenje koja stimuliraju komunikaciju, suradnju i povezanost studente se potiče na boravak na unutarnjem i vanjskom prostoru fakulteta. Smišljeno arhitektonsko i unutarnje oblikovanje kamen je temeljac studentskog iskustva koje cijeni i promiče društvene aspekte visokog obrazovanja. Uostalom, dobro uravnoteženo visokoškolsko obrazovanje nudi zanimljiva akademska iskustva i široke mogućnosti za društveni razvoj koji održava povezanost studenata sa akademskom zajednicom i priprema ih za usmjeravanje u profesionalni svijet nakon završetka studija.

Slika 3. Pogled prema Filozofskom fakultetu i parkiralištu



Izvor: autorica rada

Slika 4. Prilaz za studente s invaliditetom



Izvor: autorica rada

4. Metodologija

4.1. Provedba istraživanja i prikupljanje podataka

U istraživanju smo koristili metodu ankete, a proveli smo ju tehnikom online anketiranja koristeći Google obrasce. Anketni upitnik je u dva navrata podijeljen na Facebook i WhatsApp grupama studenata Filozofskog fakulteta, na osobnom Facebook i Instagram

profilu istraživačice te izravno osobnim kontaktima istraživačice koji ne koriste spomenute društvene mreže. Uz to, anketni upitnik je prosljeđen na mail tajništva svih odsjeka na Filozofskom fakultetu, na mail svih studentskih udruga na Filozofskom fakultetu te na mail tajništva Ureda za studente s invaliditetom i studentu savjetniku studenata s invaliditetom.

Anketni upitnik je prvi put distribuiran 11.7.2022., ali zbog nedovoljnog odaziva ponovno je podijeljen istim kanalima 5.9.2022. te su se odgovori prihvaćali do 15.9.2022. Istraživanje je odobrilo Povjerenstvo Odsjeka za sociologiju za prosudbu etičnosti istraživanja (28-2021/2022).

4.2. Mjerni instrumenti

Na početku anketnog upitnika željeli smo ispitati koje pridjeve ispitanici vežu uz prostor Filozofskog fakulteta te smo to učinili uz pomoć semantičkog diferencijala s 13 parova pridjeva suprotnih značenja.

U drugom segmentu anketnog upitnika mjerili smo stavove studenata o važnosti vizualnog dojma Filozofskog fakulteta, zadovoljstvu uređenjem i izgledom unutarnjeg i vanjskog prostora Filozofskog fakulteta, osjećaju sigurnosti u prostoru Filozofskog fakulteta i osjećaju pripadnosti Filozofskom fakultetu na skali procjene od 1 do 5. Važnost vizualnog dojma mjerena je od 1- Uopće mi nije bitan do 5- Izrazito mi je bitan. Zadovoljstvo uređenjem i izgledom unutarnjeg i vanjskog prostora mjerena je od 1- Uopće nisam zadovoljan/na do 5- U potpunosti sam zadovoljan/na. Osjećaj sigurnosti mjerena je od 1- Jako nesigurno do 5- Jako sigurno. Osjećaj pripadnosti mjerena je od 1- Uopće ne pripadam do 5- U potpunosti pripadam.

Zadovoljstvo unutarnjim prostorom Fakulteta vrednovali smo uz pomoć sedam kriterija: dostupnost sadržaja (mogućnost pristupa), sigurnost, generalna opremljenost, organizacija i funkcionalnost, orijentiranost na potrebe studenata, unutarnja arhitektura i ekološka održivost. Zadovoljstvo svakim kriterijem smo mjerili na skali procjene zadovoljstva od 1- Uopće nisam zadovoljan/na do 5- U potpunosti sam zadovoljan/na. Na kraju ovog segmenta ostavljen je prostor za prijedloge i komentare stvari koje nedostaju u prostoru Fakulteta. Kratki odgovori su pri interpretaciji podataka kodirani u sedam spomenutih kategorija, a dulji odgovori su citirani u radu.

Zadovoljstvo vanjskim prostorom Filozofskog fakulteta mjerili smo uz pomoć Gehlovih kriterija kvalitete javnog prostora: zaštita, ugoda i uživanje, na skali procjene od 1 do 5. Kriterij zaštite odnosno osjećaj sigurnosti mjerena je od 1- Uopće se ne osjećam sigurno do 5- Osjećam se izrazito sigurno. Osjećaj ugone mjerena je od 1- Uopće se ne osjećam ugodno do

5- Osjećam se izrazito ugodno. Osjećaj uživanja mjeren je od 1- Uopće ne uživam do 5- U potpunosti uživam. Na kraju je opet ostavljen prostor za komentare i sugestije, koje smo kodirali u tri spomenute kategorije, a duže odgovore smo citirali u radu.

Osim vrednovanja trenutnog stanja prostora, ispitanicima su predloženi primjeri transformacije prostora u unutarnjem vrtu Fakulteta, na hodnicima Fakulteta i prostoru ispred Fakulteta. Uz kratko tekstualno obrazloženje prijedloga postavljene su i slike, a ispitanici su prijedloge ocijenili na skali sviđanja od 1- Uopće mi se ne sviđa do 5- U potpunosti mi se sviđa. Uz to, bilo je moguće ostaviti komentar na prijedloge, a pojedini komentari su citirani u radu.

Razina participacije je mjerena dvama pitanjima koja se odnose na oblik sudjelovanja u odlučivanju o kreiranju novih prostora na Filozofskom fakultetu i načinu na koji bi ispitanik osobno sudjelovao u kreiranju novih prostora na fakultetu. Oba pitanja su oblikovana kao višestruki izbor s mogućih pet odgovora.

Na kraju upitnika ispitali smo sociodemografske i opće karakteristike ispitanika. Pitanja su se odnosila na spol ispitanika, godinu studija, znanstveno područje studija, studira li ispitanik pedagogiju/nastavnički smjer, je li ispitanik već studirao na nekom drugom fakultetu i je li ispitanik osoba s invaliditetom. Stavovi studenata pedagogije i/ili nastavničkog smjera su nas posebno zanimali zbog međusobnog utjecaja pedagogije i dizajna obrazovnog prostora. U istraživačkom pitanju tražili smo postoje li indikacije da budući diplomirani pedagozi i profesori prepoznaju važnost dizajna obrazovnog prostora.

U anketnom upitniku je prostor Fakulteta podijeljen u funkcionalne zone radi lakše vizualizacije i kategorizacije. ZONA 1 - Prostor za učenje (predavaonice i knjižnica), ZONA 2 - Prostor za druženje (KSFF, dijelovi hodnika u kojima su postavljene klupe, dnevni boravak u auli), ZONA 3 - Administrativni prostor (studentska referada, računovodstvo, dekanat, info centar, ured za studente s invaliditetom, kopiraona), ZONA 4 - Vanjski prostor (prilaz fakultetu, parkiralište, stepenice, zelena površina, caffe bar) i ZONA 5 – Menza. Mjerena je učestalost boravka, osjećaj sigurnosti i osjećaj ugode u svakoj zoni, ali rezultati tog segmenta anketnog upitnika nisu korišteni u ovome radu zbog povećanog opsega rada.

4.3. Uzorak

Istraživanje je provedeno na prigodnom neprobabilističkom uzorku. Online anketni upitnik ispunilo je 145 ispitanika, studenata društvenih i humanističkih znanosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od ukupnog broja ispitanika, 112 (77,2%) ih se izjasnilo kao ženskog spola, 28 (19,3%) kao muškog spola dok petero ispitanika nije željelo odgovoriti na

ovo pitanje. Za usporedbu, u akademskoj godini 2021/2022. upisano je 6154 studenata, od toga 1454 muških studenata (23,63%) i 4700 ženskih studentica (76,37%).⁵ U prethodnoj akademskoj godini postotak studentica je iznosio 74%, a godini prije toga 78%.⁶ Ispitanici su podjednako raspršeni u kategoriji godine studija i znanstvenog područja studija (18-20% ispitanika sa svih godina studija osim druge godine diplomskog koju čini 31,7% odnosno 46 ispitanika). Nadalje, od ukupnog broja ispitanika, 36 (24,8%) su studenti pedagogije, a anketnom upitniku su također pristupila i tri studenta s invaliditetom. Važno je napomenuti da su većina ispitanika redoviti korisnici prostora Fakulteta, 33,8% je tu svaki dan, a njih 40% dolazi na Fakultet nekoliko puta tjedno.

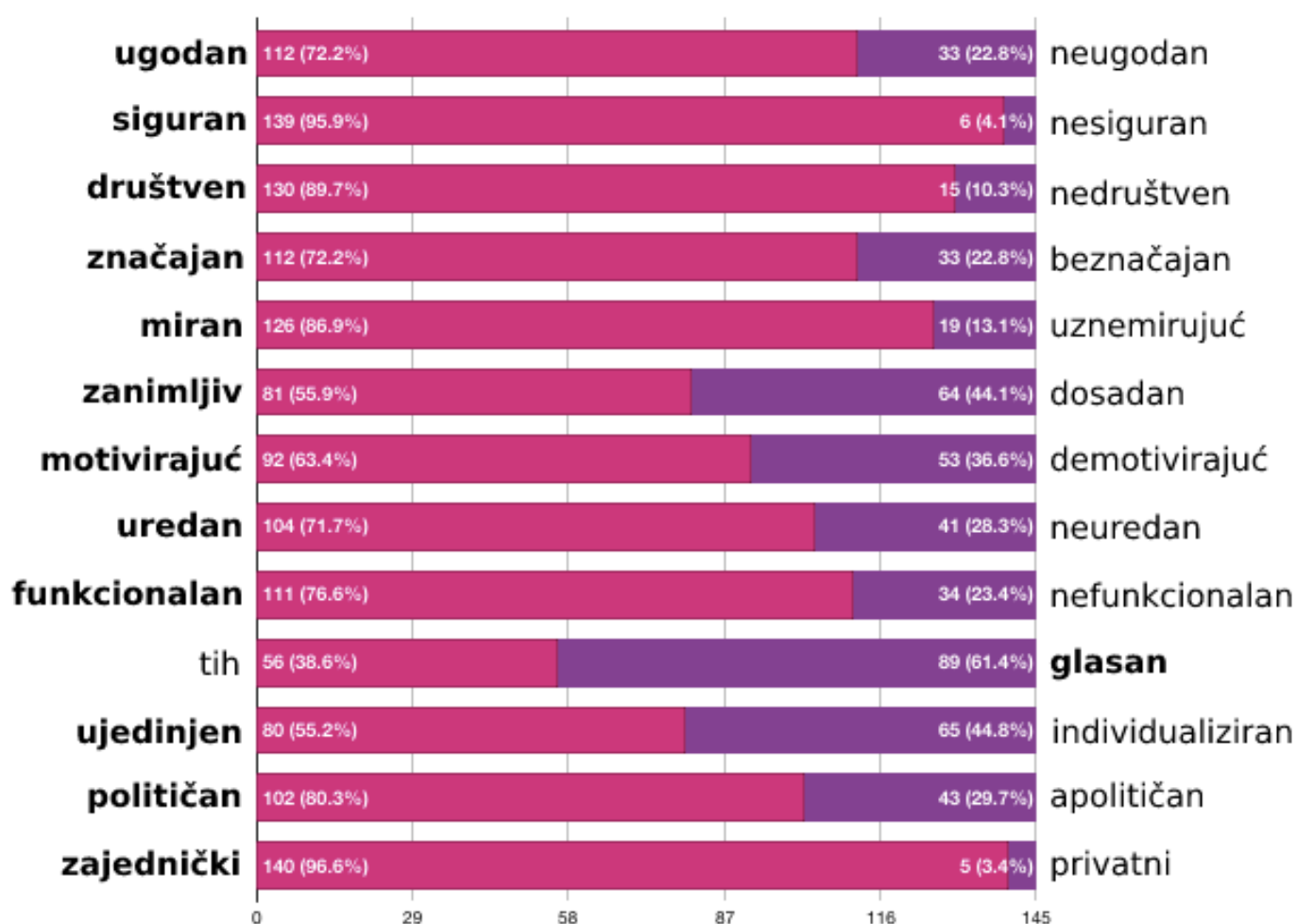
⁵ Prema informacijama Davorke Vuković, glavne tajnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu. 21.9.2022.

⁶ Državni zavod za statistiku. Udio studentica po akademskoj godini i nazivu ustanove izvođača (2013/14 - 2020/21). <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/statistike> pristupljeno 29.9.2022.

5. Rezultati istraživanja

Na početku anketnog upitnika pred ispitanike smo postavili semantički diferencijal u kojem su između suprotnih parova pridjeva birali onaj koji vežu uz prostor Fakulteta. Pridjevi koje studenti vežu uz prostor Fakulteta su: ugodan, siguran, društven, značajan, miran, zanimljiv, motivirajući, uredan, funkcionalan, glasan, ujedinjen, političan i zajednički. Studenti su najsloženiji da je prostor Fakulteta siguran (95.9%), društven (89.7%) i zajednički (96.6%), a podijeljenog su mišljenja oko parova zanimljiv-dosadan i ujedinjen-individualiziran.

Grafikon 1. Semantički diferencijal

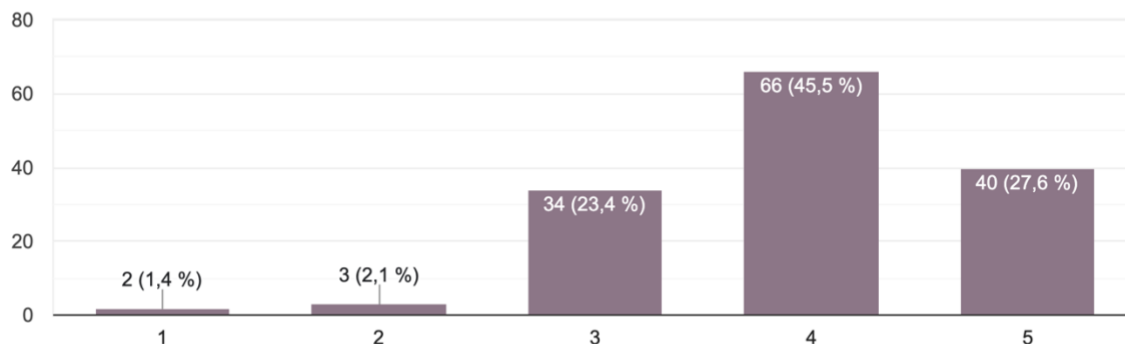


5.1. Opći stavovi studenata o prostoru Filozofskog fakulteta

Grafikon 2. Važnost vizualnog dojma prostora Filozofskog fakulteta

Koliko vam je bitan vizualni dojam prostora Fakulteta?

145 odgovora

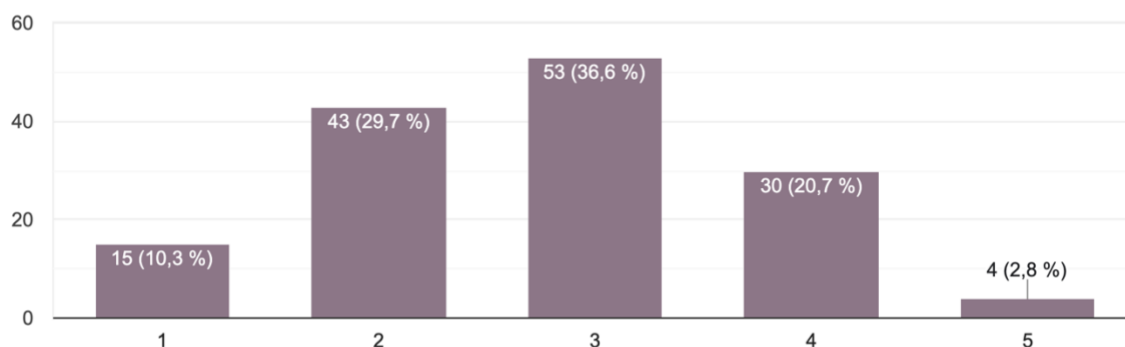


Na grafikonu 1 na skali procjene važnosti od 1 – Uopće mi nije bitan do 5 – Izrazito mi je bitan ispitanici su procijenili koliko im je bitan vizualni dojam prostora Fakulteta. Većina ispitanika nalazi se na desnoj strani skale te im je on bitan (45,5%) i izrazito bitan (27,6%), a vizualni dojam nešto je važniji studenticama (75,89%) u odnosu na studente (60,71%). 22,2% studenata pedagogije vizualni dojam prostora smatra izrazito bitnim, a 47,2% ga smatra bitnim. Sva tri studenta s invaliditetom koja su pristupila anketi procijenila su im da vizualni dojam Fakulteta nije niti bitan niti nebitan. Od ukupnog broja ispitanika samo su dva ispitanika procijenila da im vizualni dojam prostora Fakulteta uopće nije bitan.

Grafikon 3. Zadovoljstvo uređenjem i izgledom unutarnjeg i vanjskog prostora Filozofskog fakulteta

Koliko ste zadovoljni uređenjem i izgledom unutarnjeg i vanjskog prostora Fakulteta?

145 odgovora

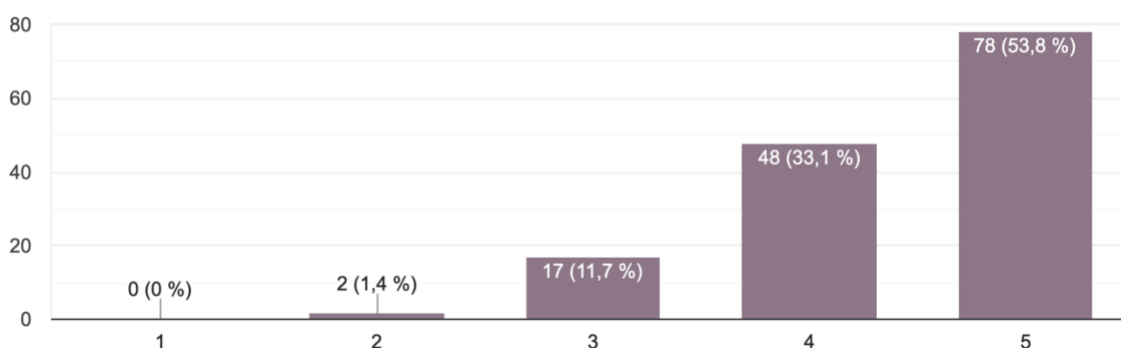


Na grafikonu 2 na skali procjene zadovoljstva od 1 – Uopće nisam zadovoljan/na do 5 – Izrazito sam zadovoljan/na ispitanici su ocijenili zadovoljstvo uređenjem i izgledom unutarnjeg i vanjskog prostora Fakulteta. Najveći broj ispitanika (36,6%) nije niti zadovoljan niti nezadovoljan uređenjem prostora Fakulteta. Nakon toga slijedi 29,7% ispitanika koji nisu zadovoljni uređenjem, a 10,3% ispitanika uopće nije zadovoljno uređenjem prostora Fakulteta. Samo 22,22% studenata pedagogije zadovoljno je uređenjem prostora. Dvoje studenata s invaliditetom procijenilo je da su zadovoljni, a jedan da je izrazito zadovoljan uređenjem prostora Fakulteta. Studenti i studentice su podjednako nezadovoljni uređenjem i izgledom prostora Fakulteta.

Grafikon 4. Osjećaj sigurnosti u prostoru Filozofskog fakulteta

Koliko sigurno se osjećate u prostoru Fakulteta?

145 odgovora

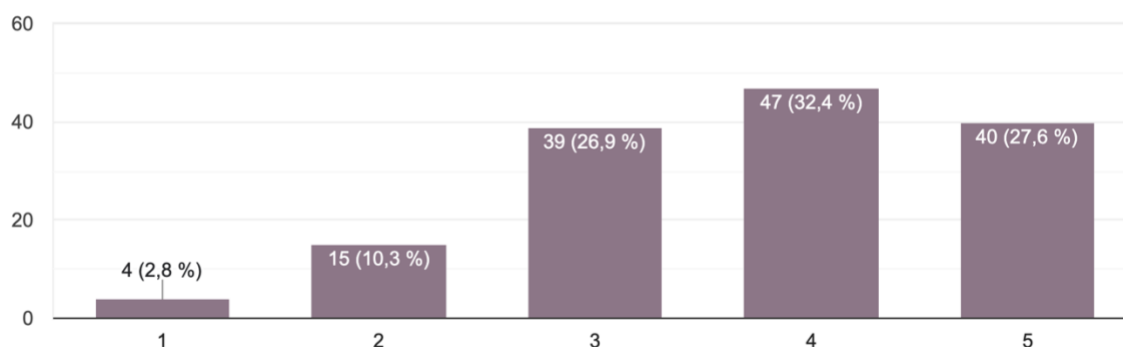


Na grafikonu 3 na skali procjene sigurnosti od 1 – Jako nesigurno do 5 – Jako sigurno više od polovice ispitanika (53,8%) izrazilo je da se osjeća jako sigurno u prostoru Fakulteta, a to uključuje i studente s invaliditetom. Zatim slijedi 33,1% studenata koji se osjećaju sigurno te 11,7% koji se ne osjećaju niti sigurno niti nesigurno. Kada je u pitanju razlika između muškaraca i žena, 49,11% studentica se osjeća jako sigurno te su dva jedina ispitanika koja su procijenila da se ne osjećaju sigurno u prostoru Fakulteta ženskog spola. S druge strane, 71,43% muških studenata se osjeća jako sigurno. Niti jedan ispitanik se ne osjeća jako nesigurno u prostoru Fakulteta.

Grafikon 5. Osjećaj pripadnosti Filozofskom fakultetu

U kojoj mjeri osjećate pripadnost Filozofskom fakultetu?

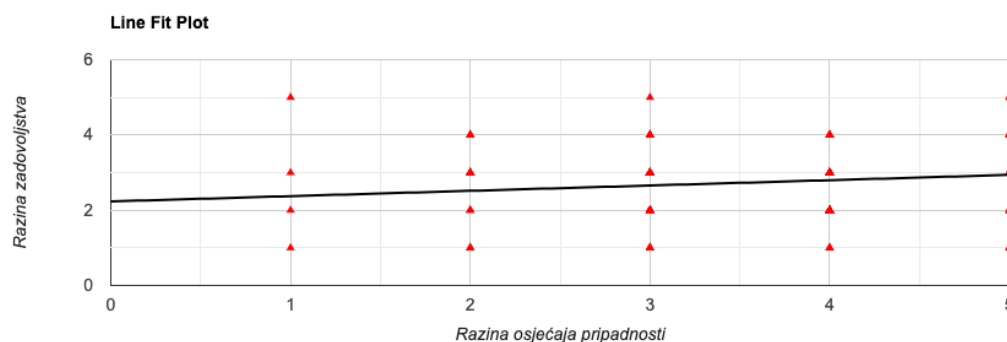
145 odgovora



Na grafikonu 4 na skali procjene pripadnosti od 1 – Uopće ne pripadam do 5 – U potpunosti pripadam ispitanici su podjednako raspršeni od vrijednosti 3 do 5, no najviše ih je (32,4%) procijenilo da osjeća pripadnost Filozofskom fakultetu. 58,04% studentica procijenilo je da pripada te u potpunosti pripada Filozofskom fakultetu, dok je udio muških studenata koji osjeća da pripada i u potpunosti pripada nešto veći i iznosi 67,86%. Dvoje studenata s invaliditetom procijenilo je da u potpunosti pripada Fakultetu, dok je jedan procijenio da ne osjeća pripadnost.

Rezultati Pearsonove korelacije pokazali su da postoji statistički neznačajna slaba pozitivna povezanost između razine osjećaja pripadnosti Filozofskom fakultetu i razine zadovoljstva uređenjem i izgledom Filozofskog fakulteta, ($r(143) = ,152$, $p = ,067$).

Grafikon 6. Pearsonova korelacija između osjećaja pripadnosti Filozofskom fakultetu i razine zadovoljstva uređenjem i izgledom Filozofskog fakulteta



5.2 Vrednovanje prostora Filozofskog fakulteta

Kvalitetu cjelokupnog prostora Filozofskog fakulteta mjerili smo uz pomoć Learning Space Design smjernica te parametara za procjenu kvalitete unutarnjih prostora. Kriteriji su podijeljeni u sedam kategorija: dostupnost sadržaja, sigurnost, opremljenost, organizacija i funkcionalnost, orijentiranost na studente, unutarnja arhitektura i ekološka održivost (Gee, 2006, OECD, 2006).

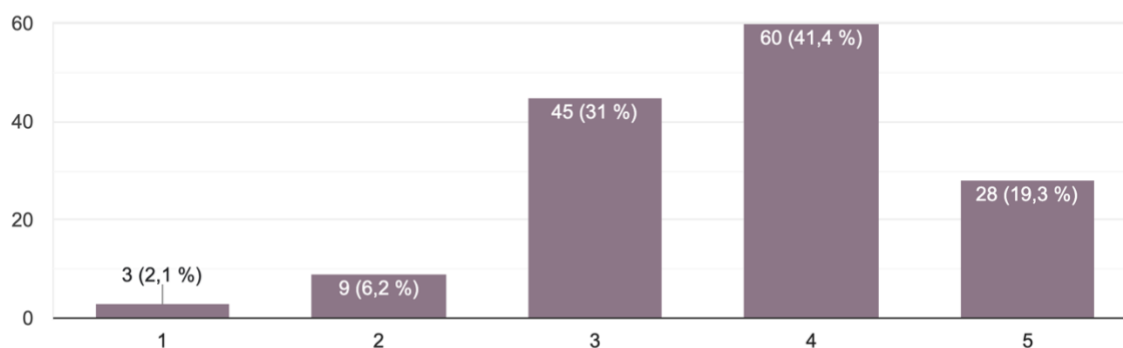
Od ukupnog broja ispitanika njih 40,7% kriterij organizacije i funkcionalnosti smatra najbitnijim. Slijedi ga kriterij orijentiranosti na potrebe studenata kojeg 24,8% ispitanika smatra najbitnijim. Na trećem mjestu nalazi se kriterij opremljenosti koji je najbitniji 10,3% ispitanika. Dostupnost sadržaja (mogućnost pristupa) najbitnija je kategorija za 8,3% ispitanika, a slijede ga kriteriji sigurnosti (6,2%), unutarnje arhitekture (5,5%) i ekološke održivosti (4,1%). 51 studentica (45,54%) organizacija i funkcionalnost najbitnija je kategorija, dok su muški studenti podjednako raspršeni u svim kategorijama. Dva su studenta s invaliditetom navela mogućnost pristupa sadržaju kao najbitniju kategoriju, a jedan je odabrao organizaciju i funkcionalnost.

Na skali procjene zadovoljstva od 1 - Uopće nisam zadovoljan/na do 5 - Izrazito sam zadovoljan/na ispitanici su iskazivali razinu zadovoljstva kvalitetom prostora i sadržaja Filozofskog fakulteta.

Grafikon 7. Zadovoljstvo dostupnošću sadržaja (mogućnost pristupa) u prostoru Filozofskog fakulteta

U kojoj mjeri ste zadovoljni dostupnošću sadržaja (mogućnost pristupa) u prostoru Fakulteta (npr. rampa za osobe s invaliditetom, oznake na prikladno vidljivim mjestima, automatska vrata itd.)?

145 odgovora

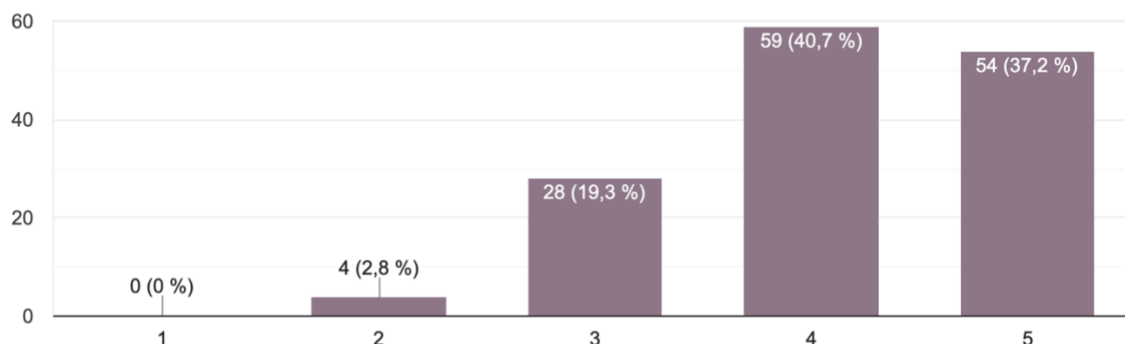


Najveći broj ispitanika (41,4%) zadovoljno je dostupnošću sadržaja u prostoru Fakulteta, a to uključuje i dva studenta s invaliditetom, dok je jedan student s invaliditetom izrazito zadovoljan.

Grafikon 8. Zadovoljstvo sigurnošću prostora Filozofskog fakulteta

U kojoj mjeri ste zadovoljni sigurnošću prostora Fakulteta tijekom korištenja (npr. adekvatna podloga koja nije skliska, stabilnost zgrade nakon potresa, izloženost sukobima i nasilju itd.)?

145 odgovora

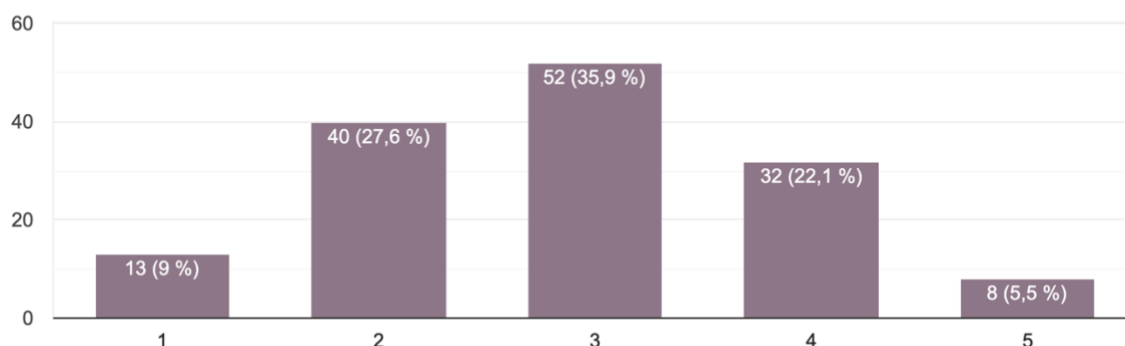


Ispitanici su opet potvrdili da se osjećaju sigurno u prostoru Fakulteta. 40,7% ispitanika je zadovoljno sigurnošću prostora Fakulteta tijekom korištenja, a 37,2% je izrazito zadovoljno što uključuje i tri studenta s invaliditetom.

Grafikon 9. Zadovoljstvo generalnom opremljenošću prostora Filozofskog fakulteta

U kojoj mjeri ste zadovoljni generalnom opremljenošću prostora Fakulteta (npr. stolice, klupe, sofe, bijele ploče, prostor za pohranu osobnih stvari, higijenske potrepštine itd.)?

145 odgovora



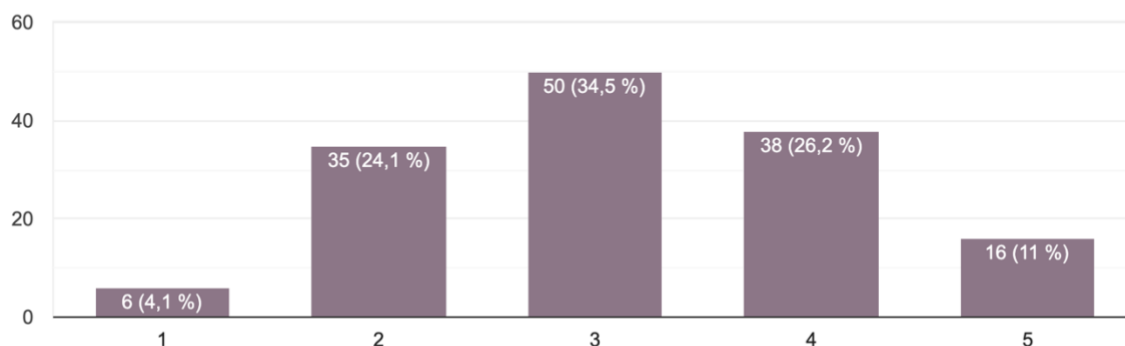
Rezultati mjerenja zadovoljstva generalnom opremljenošću prostora Fakulteta nalikuju na Gaussovu krivulju. Najveći broj ispitanika (35,9%) nije niti zadovoljan niti nezadovoljan generalnom opremljenošću, a ostatak je raspoređen oko prosjeka po zvonolikoj krivulji. Veći

udio ispitanika (9%) uopće nije zadovoljan opremljenošću Fakulteta u odnosu na 5,5% ispitanika koji su izrazito zadovoljni.

Grafikon 10. Zadovoljstvo organizacijom i funkcionalnošću prostora Filozofskog fakulteta

U kojoj mjeri ste zadovoljni organizacijom i funkcionalnošću prostora Fakulteta (npr. redomat, studomati, WIFI, računala, projektori, utičnice itd.)?

145 odgovora

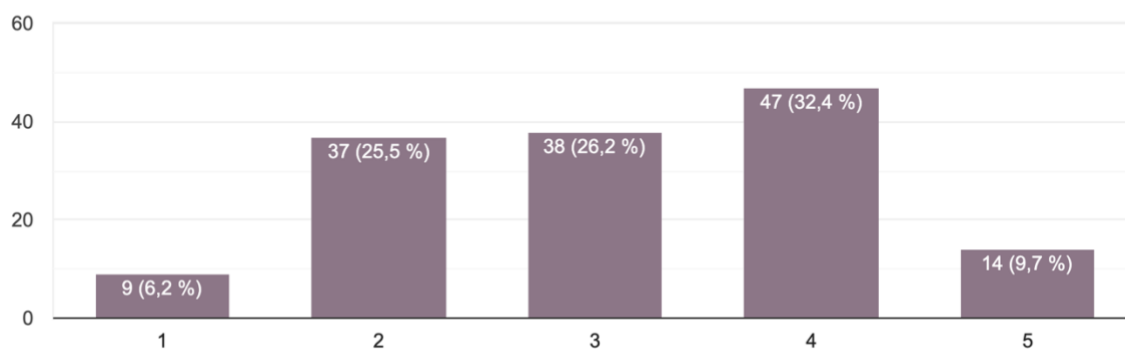


Nadalje, zadovoljstvo organizacijom i funkcionalnošću prostora iskazano je još jednom normalnom raspodjelom s 34,5% ispitanika na sredini. 11% ispitanika izrazito je zadovoljno organizacijom i funkcionalnošću dok 4,1% ispitanika uopće nije zadovoljno.

Grafikon 11. Zadovoljstvo prostorom u aspektu orijentiranosti na potrebe studenata Filozofskog fakulteta

U kolikoj mjeri ste zadovoljni prostorom Fakulteta u aspektu orijentiranosti na potrebe studenata? (npr. open space koncepti, prostori za okupljanje, p...one, aparati za kavu i hranu, zabavni sadržaj itd.)?

145 odgovora

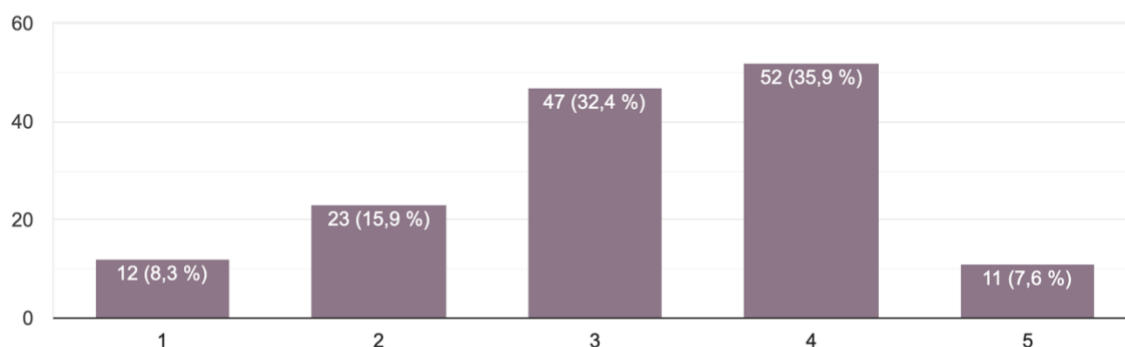


Studenti (32,4%) su uglavnom zadovoljni orijentiranošću prostora na potrebe studenata. Slijede studenti koji nisu niti zadovoljni niti nezadovoljni (26,2%) te studenti koji nisu zadovoljni (25,5%).

Grafikon 12. Zadovoljstvo unutarnjom arhitekturom prostora Filozofskog fakulteta

U kojoj mjeri ste zadovoljni unutarnjom arhitekturom prostora Fakulteta (npr. veličina i raspored predavaonica i drugih prostorija, osvjetljenje, materijali, stolarija itd.)?

145 odgovora

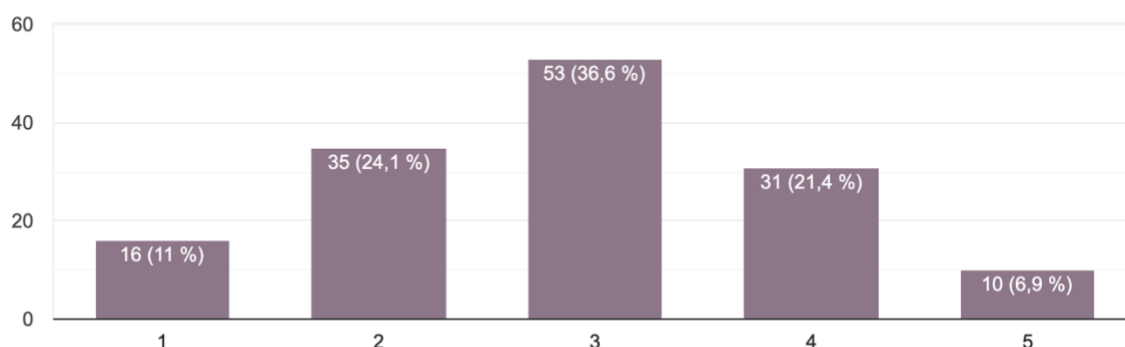


Unutarnjom arhitekturom prostora Filozofskog fakulteta studenti su uglavnom zadovoljni (35,9%) dok je njih 32,4% niti zadovoljno niti nezadovoljno. Udio ispitanika koji su izrazito zadovoljni odnosno nezadovoljni je gotovo isti te iznosi 7,6% odnosno 8,3%.

Grafikon 13. Zadovoljstvo ekološkom održivošću prostora Filozofskog fakulteta

U kojoj mjeri ste zadovoljni ekološkom održivošću prostora Fakulteta (npr. prirodno svjetlo, ugodna temperatura, kante za otpad i reciklažu itd.)?

145 odgovora



Studenti su normalno raspoređeni na distribuciji zadovoljstva ekološkom održivošću prostora Fakulteta, s 36,6% ispitanika na sredini krivulje. 35 ispitanika (24,1%) nije zadovoljno, a 31 ispitanik (21,4%) je zadovoljan ekološkom održivošću. Veći je broj izrazito nezadovoljnih ispitanika (11%) u odnosu na izrazito zadovoljne (6,9%).

Na kraju dijela anketnog upitnika s pitanjima o vrednovanju prostora Fakulteta postavljeno je pitanje otvorenog tipa o sadržajima koji najviše nedostaju u prostoru Filozofskog fakulteta. U tablici 1 odgovori ispitanika kodirani su u kategorijama na temelju kojih smo prethodno vrednovali prostor Fakulteta.

Tablica 1. Sadržaji koji najviše nedostaju u prostoru Filozofskog fakulteta

Dostupnost sadržaja (mogućnost pristupa)	<ul style="list-style-type: none"> - detaljan putokaz/prikaz prostorija i učionica - pristup terasi na zadnjem katu knjižnice - pristup atrijima radi boljeg povezivanja studenata međusobno, s prostorom i prirodnim aspektom fakulteta te radi održavanja manifestacija i druženja - uvijek mi je bio problem pronaći dvorane za predavanja, nedostaje neka mapa prostora sa učionicama
Sigurnost	- /
Opremljenost	<ul style="list-style-type: none"> - ormarići za odlaganje stvari - nedostatak klupica - klupe, stolice i utičnice za učenje na hodniku. - higijenske potrepštine (sapun, wc papir i papir za ruke) - nedostatak klupa kod predavaonica 1 - 6. Ljudi sjede po podu dok čekaju predavanja... - čisti WC-i i mijenjanje WC papira - besplatni tamponi i ulošci - klupe u hodnicima koje su dizajnirane za sjedanje... - mjesto na kojem se može sjesti i razgovarati (klupe na trećem katu su strašno neudobne)
Organizacija i funkcionalnost	<ul style="list-style-type: none"> - kvalitetan internet - bolja računala u knjižnici, funkcionalne utičnice u knjižnici - kompjuteri i projektori u učionicama često se kvare i to negativno djeluje na kvalitetu nastave - nova tehnologija - računala s modernim sustavima
Orijentiranost na studente	<ul style="list-style-type: none"> - prostori za provođenje slobodnog vremena - prostor za zajedničko druženje, prostor za opuštanje i zabavu

	<ul style="list-style-type: none"> - veći i funkcionalniji zajednički prostori - prostori za sjedenje i druženje - open space koncepti - prostorija za zajedničko, glasno, učenje (ili više njih) - prostorije za individualan rad koje možemo svi koristiti - tihe zone za opuštanje - mala trgovina - veći i funkcionalniji KSFF - bolji aparati za kavu - prostor za spavanje (kad se studentima prispava da ne moraju u knjižnici tražit slobodan kauč)
Unutarnja arhitektura	<ul style="list-style-type: none"> - svjež izgled, - više šarenila, crteža, plakata... - veće dvorane/predavaone - dovoljno velike učionice - bolja akustika u dvoranama - boja - dekoracija unutarnje arhitekture - među hodnicima je hrpa neuređenog prostora koji može postati ugodan prostor za studente
Ekološka održivost	<ul style="list-style-type: none"> - kante za reciklažu - temperatura je loša ljeti i otežava ispite (nema zraka, prevruće) - klime/grijanje - klima uređaji - volio bih da ima više spremnika za sortiranje otpada, na katovima nisam vidio da ima za plastiku (a kamoli za staklo i biotpad), već samo za papir i komunalni otpad.

Studenti su složni da Fakultetu nedostaje sjedećeg prostora i prostora za odmor, jer trenutno postavljene klupe ne zadovoljavaju potrebe studenata zbog svoje neudobnosti, malenog broja te lokacija na kojima su postavljene. Studentima se sviđa tip prostora koji je osmišljen kao prostor za studente s invaliditetom.

„Dobar primjer je kutak za osobe s invaliditetom u prizemlju koji je posve preuzet od strane studenata bez invaliditeta zbog nedostatka uređenog neformalnog prostora gdje bi se moglo provesti više od 5 minuta...“

„(opa. Nedostaju) Kauči, sofe, prostori za odmor (a da nije knjižnica, to knjižnica ni ne bi trebala biti, ali nemamo gdje drugo poći).“

„Prostorija za druženje sa raznolikim sadržajima (kao neki chill room s boardgameovima i drugim stvarima da ne moraš nužno biti ispred faksa na stepenicama ili po kafićima - slično kao na FERu ili Algebri)“

„(opa. Nedostaje) omogućen ulaz u dvorište u sredini (mislim da kad bi se to dvorište uredilo npr. u smislu stavili se neki stolovi ili klupe vani da bi bilo odlično mjesto za opuštanje i punjenje baterija između predavanja).“

Nadalje, jasno je da studentima najviše nedostaje prostora za grupni rad i učenje na glas.

„Prostor za studente gdje mogu raditi u većim grupama, u knjižnici to nije moguće jer bismo narušili mir drugim studentima, a na fakultetu je takvih prostora malo i često su zauzeti.“

„Zone poput one za učenike s invaliditetom pored Školske knjige ili stolovi kod ulaza u hodnik kabineta anglistike, gdje studenti mogu raditi u miru, a opet ne moraju biti u tišini (kao u knjižnici), što je potrebno za mnoge projekte, grupno učenje i grupne radove, da se studenti ne moraju nalaziti u kafićima.“

Uz ovo, ispitanici su istaknuli nezadovoljstvo zbog manjka higijenskih potrepština i trenutnog stanja i izgleda toaleta na Fakultetu.

5.3. Vrednovanje vanjskog prostora Filozofskog fakulteta

Kvalitetu prostora oko Filozofskog fakulteta (ulaz, stepenice nasuprot ulaza, parkiralište za automobile, parkiralište za bicikle, caffe bar, zelena površina) mjerili smo uz

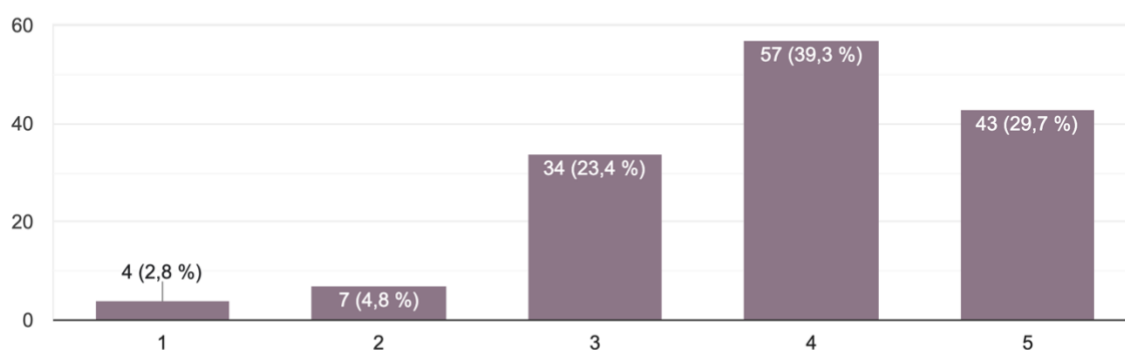
pomoć dvanaest Gehlovih kriterija kvalitete javnog prostora.⁹ Kriteriji su podijeljeni u tri kategorije; zaštita (protection), ugodu (comfort) i uživanje (enjoyment).

Više od pola ispitanika (56,6%) navelo je ugodu kao najbitniji kriterij. Slijede ga uživanje (26,9%) i zaštita (16,6%). I muškarcima (53,57%) i ženama (57,14%) kategorija ugone je podjednako važna. Dva studenta s invaliditetom navela su ugodu kao njima najvažniju kategoriju, a jednom studentu s invaliditetom to je zaštita.

Grafikon 14. Kriterij zaštite na vanjskom prostoru Filozofskog fakulteta.

U kojoj mjeri se osjećate sigurno na vanjskom prostoru Fakulteta (npr. zaštićenost od kriminala i nasilja, prometnih nezgoda, kiše, vjetrova, snijega, buke, prašine itd.)?

145 odgovora



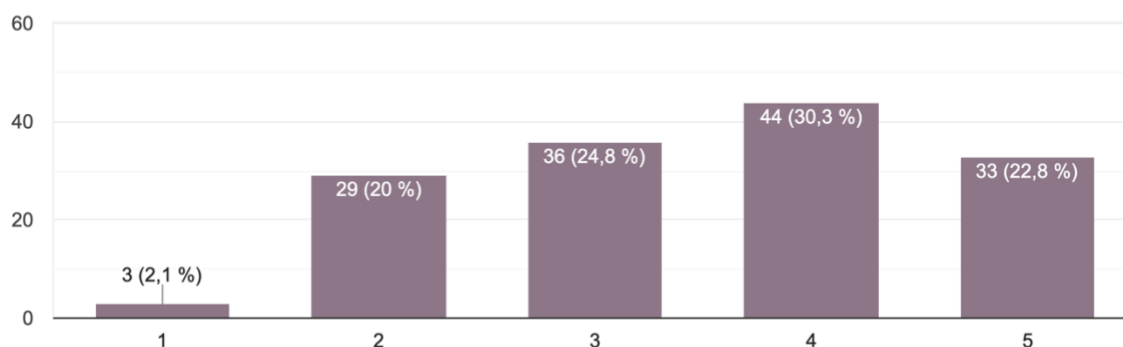
Ispitanici su zadovoljni sigurnošću prostora i kada je vanjski prostor Fakulteta u pitanju. 39,3% ispitanika osjeća se sigurno, a 29,7% izrazito sigurno na vanjskom prostoru Fakulteta.

⁹ Preuzeto s <https://gehlpeople.com/tools/twelve-quality-criteria/> (1.11.2022.)

Grafikon 15. Kriterij ugone na vanjskom prostoru Filozofskog fakulteta

U kojoj mjeri se osjećate ugodno na vanjskom prostoru Fakulteta (npr. mogućnost sjedenja, prohodnost, dostupnost, osvjetljenje itd.)?

145 odgovora

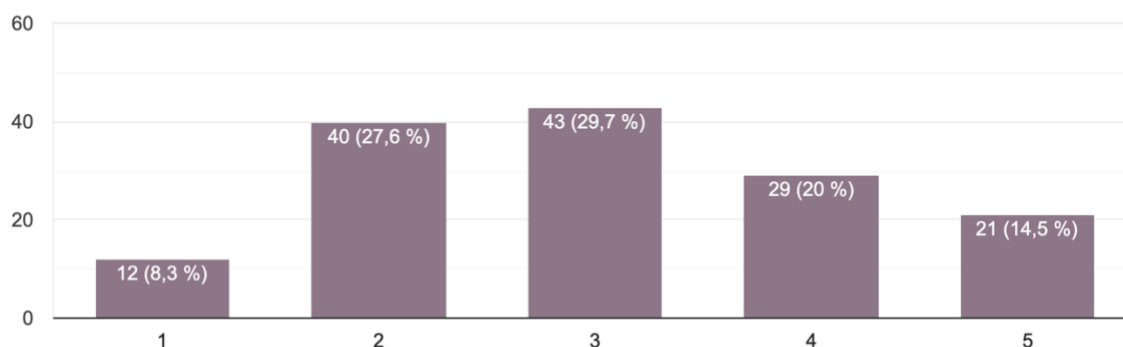


U kategoriji ugone podaci su podjednako raspršeni u vrijednostima od 2 do 5, s najvećim brojem ispitanika (30.3%) na vrijednosti 4 - osjećam se ugodno.

Grafikon 16. Kriterij uživanja na vanjskom prostoru Filozofskog fakulteta

U kojoj mjeri uživate na prostoru oko Fakulteta (npr. uživanje u klimi, dobar dizajn, ugodan pogled, zelenilo itd.)?

145 odgovora



Ispitanici su izrazili nezadovoljstvo prostorom oko Fakulteta u kategoriji ugone. Njih 40 (27,6%) ne uživa na prostoru oko Fakulteta, a 43 ispitanika (29,7%) niti ne uživa niti uživa.

Na kraju dijela anketnog upitnika s pitanjima o vrednovanju vanjskog prostora Fakulteta postavljeno je pitanje otvorenog tipa o sadržajima koji najviše nedostaju na vanjskom prostoru Filozofskog fakulteta. U tablici 2 odgovori ispitanika kodirani su u kategorijama na temelju kojih smo prethodno vrednovali vanjski prostor Fakulteta.

Tablica 2. Sadržaji koji najviše nedostaju na vanjskom prostoru Filozofskog fakulteta

<p>Zaštita</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zaštita od prirodnih uvjeta (manjak hlada, zaštita od kiše, snijega) - natkriveni prostori - kante za odvajanje otpada - natkriveni prostor za bicikle - prostor za sjedenje zaštićen od kiše - klupe u hladu - funkcionalne nadzorne kamere - kante za smeće i opuške
<p>Ugoda</p>	<ul style="list-style-type: none"> - više klupica za sjedenje - udobnija mjesta za sjedenje - lijepo uređene klupice i stolovi - vanjska kantina - vanjski sadržaji poput oglasnih ploča - još mjesta za vezati bicikle i bolja stazica do caffe bara Sabotage - dodatne rampe za invalidska kolica - prostor za koncerte, travnjak za piknik, sunčanje ili sl. - otvaranje studentske službe i školske knjige prozorima prema prostoru ispred fakulteta
<p>Uživanje</p>	<ul style="list-style-type: none"> - vrt - park - ljepše zelene površine - više mjesta za sjedenje koja gledaju prema faksu - smislenija i ljepša okolina van fakulteta - ljepše pročelje zgrade fakulteta, da ne izgleda neugledno - vizualna/toplinska renovacija roleta i fasade

„Studenti sjede na stepenicama ispred fakulteta, ne postoji nikakva “oaza” u kojoj mogu sjediti i odmarati, fali zelene površine.“

„Vanjski prostor je neatraktivan i (osim parkinga) neiskorišten, a sjedećeg prostora (ne računajući stepenice) nema.“

„Parking bi se trebao maknuti i posaditi drveće + unutarnje dvorište treba preurediti tako da se u njemu može boraviti (to naravno vrijedi za proljetno i ljetno vrijeme.“)

„Zelenilo. Cijelo parkiralište bi trebalo preseliti negdje drugdje i napraviti veliku prostranu livadu ispred zgrade fakulteta.“

„Nedostatak renovacije dijela koji služi za sjedenje nasuprot zgrade. Općenito, zgradi je potrebno osvježanje kako bi vizualno bila ljepša.“

„1.zelenilo, zelenilo i zelenilo 2. parkirna mjesta (rješenje: podzemna garaža za aute i bicikle) 3.obnova fasade (ekološki i vizualno da ima smisla) 4. mjesta za druženje (klupice, prostor za koncerte, travnjak za piknik, sunčanje ili sl.)“

„Zelenilo, klupice i stolovi, koševi za smeće, možda nekakav sportski ili zabavni sadržaj...bilo šta umjesto trenutnog parkinga.“

„Htjela bi da se fasada oboji u neku boju da se maknemo od trenutnog sivila ili da se zidovi ukrase u stilu street arta s motivima jedinstvenim za Filozofski.“

Ispitanici su na pitanje otvorenog tipa upisali velik broj prijedloga za sve tri kategorije kvalitetnog uređenja prostora. Ponovno se najviše istaknula potreba za sjedećim mjestima, u obliku vanjskih klupica, što ide u korak s popularnošću kriterija ugode među ispitanicima. Također im je bitno da su sjedeća mjesta zaštićena od sunca i kiše. Nadalje, ispitanici su željni većeg broja zelenih površina i generalno ljepšeg vizualnog dojma vanjskog izgleda Fakulteta.

5.4. Uređenje zelene površine unutar prostora Fakulteta

U drugom dijelu anketnog upitnika pred ispitanike smo stavili nekoliko prostornih rješenja unutar Filozofskog fakulteta te na području ispred ulaza na Fakultet. Ispitanici su najprije procijenili zadovoljstvo trenutnim izgledom površine, a zatim su ocijenili prijedloge

promjena. Treba imati na umu da prijedlozi nisu konačna rješenja, već samo ideje sa svrhom poticanja na razmišljanje na koje načine bi se unutarnja zelena površina mogla iskoristiti, primjerice kao prostor za okupljanje studentskih udruga, prostor za individualni rad i odmor ili pak prostor za grupno druženje.

Slika 5. Trenutno stanje zelene površine unutar Filozofskog fakulteta

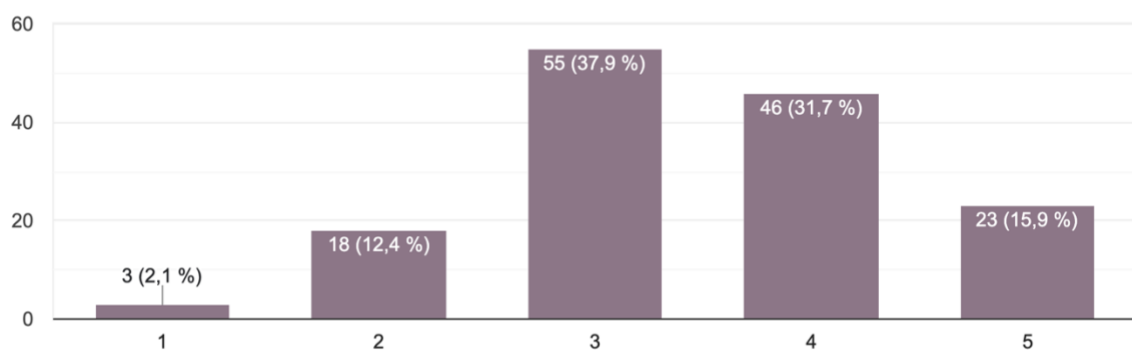


Izvor: Studentski zbor Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Grafikon 17. Zadovoljstvo trenutnim stanjem zelene površine unutar Filozofskog fakulteta

Slika prikazuje trenutno stanje zelene površine

145 odgovora



Trenutnim izgledom zelene površine unutar Fakulteta najveći postotak studenata (37,9%) nije niti zadovoljan niti nezadovoljan. Ostatak ispitanika više naginje zadovoljstvu nego nezadovoljstvu trenutnim stanjem prostora.

Prvi prijedlog prikazuje zelenu površinu s postavljenim mobilnim klupama u svrhu okupljanja članova studentske udruge. Nakon okupljanja klupe se uklanjaju.

Slika 6. Prvi prijedlog uređenja zelene površine unutar Filozofskog fakulteta



Izvor: Savez studentskih udruga Filozofskog fakulteta

„Mislim da kod uređenja vanjskog prostora za studente vrijedi "manje je više". Zato mi se i najviše sviđa prijedlog 1.,

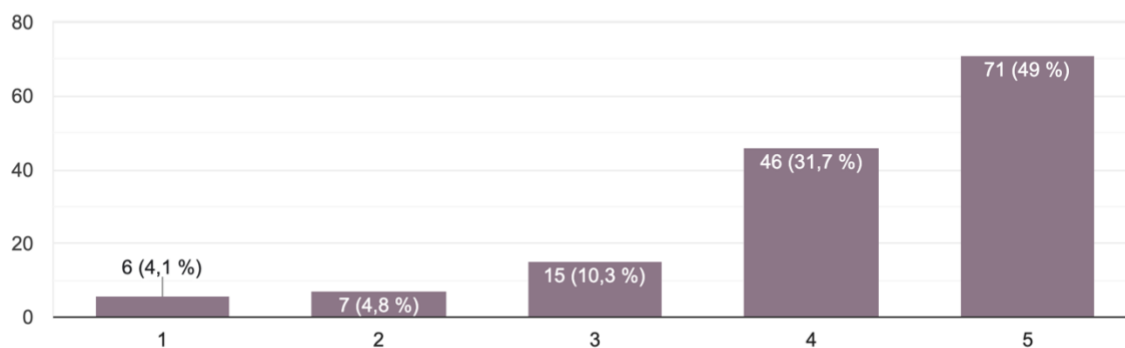
„Prve slike s boljom organizacijom prostora, ali ne poput ponuđenog na drugoj slici, manje moderno, bilo bi idealno.“

„Mislim da bi najbolje rješenje uređenja ovog središnjeg prostora bilo da se ostavi zelenilo kakvo je trenutno i da se unutar prostora postave stolovi i klupe za individualan rad na način da su izgrađeni oko zelenila kakvo je sad.“

Grafikon 18. Zadovoljstvo prvim prijedlogom

Prijedlog 1. Slika prikazuje zelenu površinu s postavljenim mobilnim klupama u svrhu okupljanja članova studentske udruge. Nakon okupljanja klupe se uklanjaju.

145 odgovora



Gotovo pola ispitanika (49%) procijenilo je da im se ovaj prijedlog u potpunosti sviđa, a slijedi ga 31,7% ispitanika kojima se prijedlog također sviđa. Pitali smo studente za komentare svih prijedloga, a kod prijedloga broj 1 naglasili su važnost zelenih površina za studente.

Drugi prijedlog prikazuje površinu uređenu za individualan način rada i provođenja vremena na otvorenom. Postavljenje su pomične stolice modernog izgleda koje se mogu koristiti individualno ili grupirati.

Slika 7. Drugi prijedlog uređenja zelene površine unutar Filozofskog fakulteta



Izvor: Nikolai Brener, University campus open spaces Poppelsdorf / SINAI

„Prva slika ima premalo sjedećeg prostora i premalo zelenila, djeluje sterilno. Nema drveća pa samim time ni prirodnog hlada.“

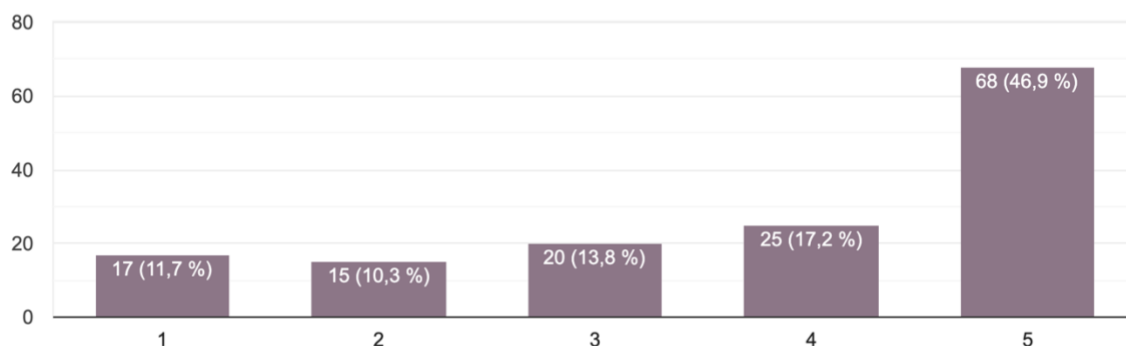
„Drugi je okej jer ima više mjesta za ljude, ali izrazito fali zelenila.“

„Prijedlog 2 je užasan, svo zelenilo je nestalo. umjesto plastike, puno je ljepše sjediti na drvenim klupama.“

Grafikon 19. Zadovoljstvo drugim prijedlogom

Prijedlog 2. Slika prikazuje površinu uređenu za individualan način rada i provođenja vremena na otvorenom.

145 odgovora



Gotovo pola ispitanika (46,9%) procijenilo da im se prijedlog u potpunosti sviđa, dok je ostalih 53,1% praktički ravnomjerno raspršeno od vrijednosti u potpunosti mi se ne sviđa do sviđa mi se. Ispitanici su ovom prijedlogu najviše zamjerali nedostatak zelenila i prirodnog hlada.

Posljednji prijedlog predlaže prostor uređen za grupni rad i druženje na otvorenom. Postavile bi se klupe i stolovi koji okupljaju veći broj ljudi.

Slika 8. Treći prijedlog uređenja zelene površine unutar Filozofskog fakulteta



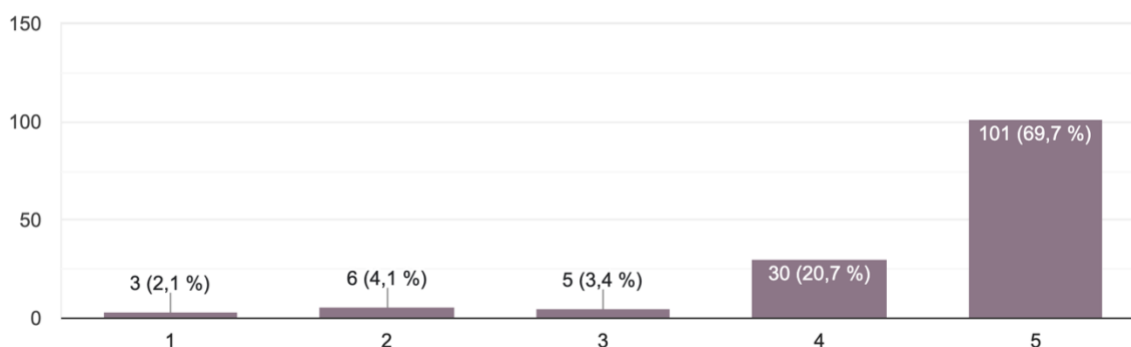
Izvor: Downtown Redevelopment Authority; The Lush Garden Houston

„Lijepo je, samo bih više zelenila nego na trećoj slici, ali jako je lijepo. Svakako bolje od trenutnog stanja na ffzg.“

„Jako mi se sviđaju kružne klupe jer pružaju mogućnost dijeljenja prostora s drugima i potiču na upoznavanje, a pritom je moguće priključiti se nekoj grupi i raditi svoje, a signalizirati želju za neometanošću npr. slušalicama.“

Prijedlog 3. Slika prikazuje površinu uređenu za grupni rad i druženje na otvorenom.

145 odgovora



Trećim prijedlogom u potpunosti je zadovoljno skoro 70% ispitanika te je studentsko zadovoljstvo ovim prijedlogom najhomogenije. Studenti su jasno izrazili želju i potrebu za uređenim zajedničkim prostorom te generalno, povratkom studenata u unutarnji vrt Fakulteta.

„Sviđa mi se ideja korištenja unutarnjeg dvorišta kao mjesta za druženje i grupno učenje. Više mi se sviđa prirodno tlo nego betonirana podloga zbog zagrijavanja tijekom ljetnih mjeseci. Mislim da bi se unutarnje dvorište na Fakultetu moglo više iskorištavati na ovakav način.“

„Zelenilo unutar faksa definitivno treba vratiti studentima na korištenje. Po mogućnosti da se uredi smisljeno i zanimljivo kao što su ovi primjeri, ali bi bili zadovoljni i da se može ući u vrt i sjesti na bilo kakvu klupu samo da imamo neki ugodan prostor za sebe.“

Ugodan prostor prilagođen različitim potrebama studenata stvara osjećaj pripadnosti i zajedništva, a pozitivno utječe i na akademsku motivaciju.

„Prijedlozi su izvrsni! Takvo nešto bi doprinijelo osjećaju ugone na fakultetu. Nagnalo bi me da želim više vremena provesti tamo, u prirodi, uz društvo, učeći vani što bi automatski podiglo razinu osjećaja pripadnosti fakultetu, osjećaju ponosa što studiram ovdje.“

„Mislim da bi bilo dobro kada bi unutrašnje zelene površine bile dostupne svima da svako toliko izađu tamo te se odmore, uče ili jednostavno uživaju u tišini i prirodi.“

„Moj prijedlog je da se sačuvaju postojeća stabla i svakako ostavi i dio travnate površine za sjedenje za eventualne projekcije i ostala događanja u budućnosti.“

5.5 Uređenje prostora unutar Filozofskog fakulteta

Osim unutarnjeg vrta, zanimali su nas stavovi o izgledu hodnika na Fakultetu. Zbog svog specifičnog tlocrta, hodnici jednakih duljina i širina čine kostur Filozofskog fakulteta i glavni put između katova i predavaonica. U anketnom upitniku smo ponovno zamolili ispitanike da procijene koliko su zadovoljni trenutnim izgledom unutarnjeg prostora Fakulteta, a zatim pred njih stavili dvije ideje prostornih uređenja hodnika.

Slika 9. Trenutno stanje unutarnjeg prostora Filozofskog fakulteta



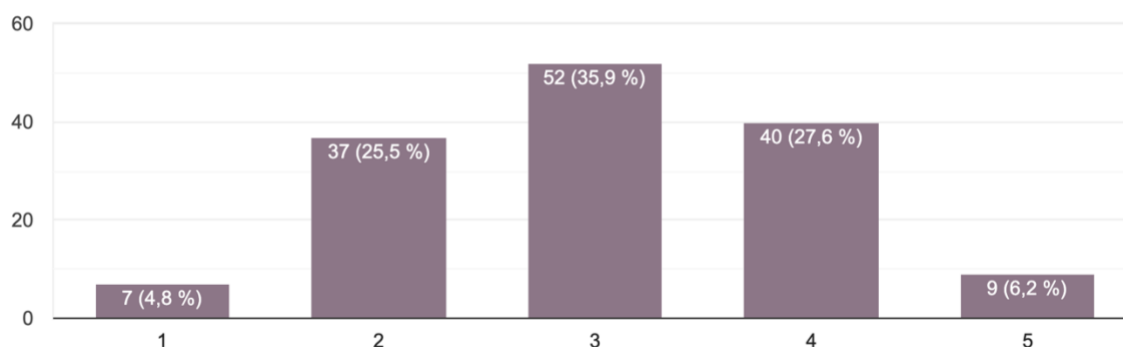
Izvor: Filozofski fakultet u Zagrebu

„Trenutnom stanju nedostaju udobnije klupe, vegetacije i više sadržaja koji podižu atmosferu prostora, tako ne bi djelovao hladno niti imao dominantnu funkciju hodnika/čekaonice.“

„Najviše mi se sviđa trenutno stanje jer mi se sviđaju odljevi s Partenona. Jedino što bih promijenila su klupe jer nisu bas praktične oblikom.“

Slika prikazuje trenutno stanje prostora.

145 odgovora



Rezultati su gotovo simetrični s 35,9% ispitanika na srednjoj vrijednosti – niti mi se sviđa niti mi se ne sviđa. Najveći nedostatak trenutnog stanja prostora vide u neudobnim sjedalima. Na pitanju otvorenog tipa nekoliko studenata izrazilo je da „*nema potrebe za promjenama, trenutno stanje je dovoljno dobro*“ te da su prijedlozi „*nepraktični i nepotrebni.*“

Prvi prijedlog zamišljen je kao nadogradnja postojećeg izgleda hodnika, s dodanim stolicama i stolovima na sjedala pod prozorima. Uz to, na zidove bi se montirali ekrani koji bi prikazivali korisne informacije za studente. Zanimljivo je da su ispitanici jako podijeljenog mišljenja oko postavljanja ekrana. Jedan dio smatra da su nepotrebni, jer „*svatko od nas ima ekran u džepu*“, drugi u njima vide rješenje problema komunikacije između profesora i studenata i lutanja po Fakultetu u potrazi za učionicom: „*Bilo bi odlično imati na ulazu ekrane koji pokazuju naziv predmeta, predavaonu, vrijeme i ime profesora tako da kad se uđe na faks možeš pogledati gdje si (pogotovo u slučajevima kada se predavanje premjesti u neku drugu učionicu, kada je nadoknada). To bi bilo pogotovo korisno brucošima. Također, umjesto papira, tableti kod ulaza u predavaone i da se u realnom vremenu mijenjaju podaci (nema tog predavanja, nadoknada, promjena predavaoni...) tako da nema zabune ili besciljnog lutanja hodnicima. Također, da sustav javlja na mail ukoliko predavanja nema, a ne da profesor stavi ceduljicu na vrata predavaone ili ništa ne javi.*“

Slika 10. Prvi prijedlog uređenja unutarnjeg prostora na Filozofskom fakultetu



Izvor: Presentation Products

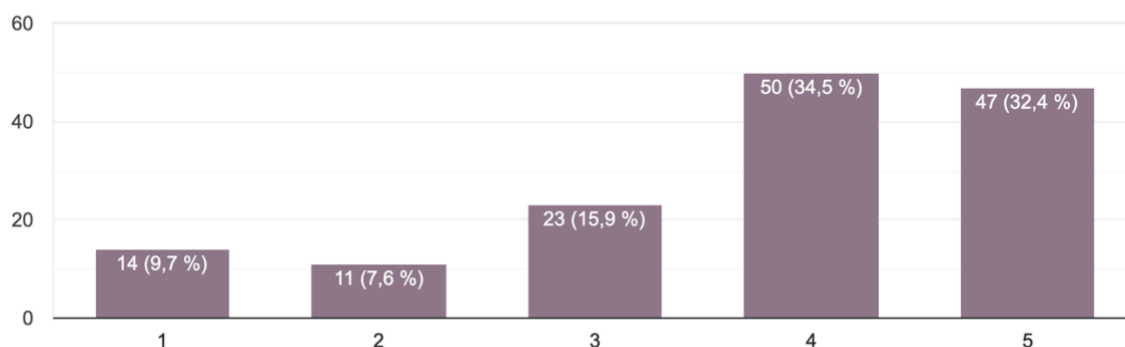
„Stolovi su dobra ideja, mislim da pametna ploča i ekran u hodniku nisu naročito korisni.“

„Ne trebaju sad baš televizore postavljati, ali neka barem bude udobno. Dobro bi nam došli stolovi na hodnicima (iako ne znam kako bi se kontrolirala moguća buka koja bi smetala ljudima u učionicama).“

Grafikon 22. Zadovoljstvo prvim prijedlogom

Prijedlog 1. Uz klupe dodani su stolovi i stolice. Postavljeni su ekrani na kojima se prikazuju korisne informacije za studente.

145 odgovora

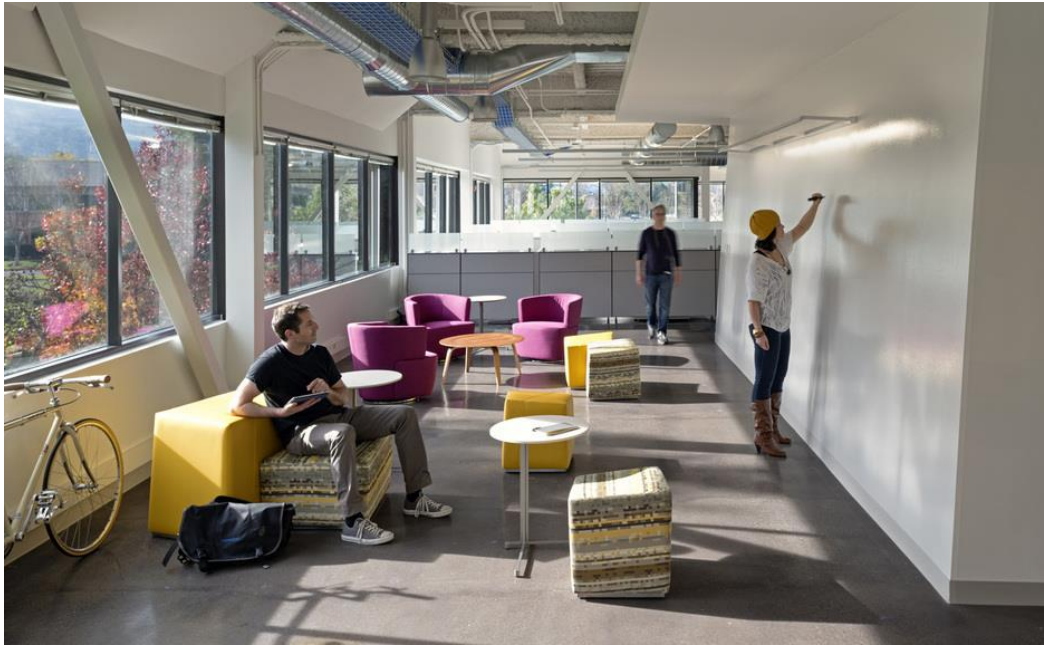


Najveći udio ispitanika je procijenio da im se prvi prijedlog sviđa (34,5%) i u potpunosti sviđa (32,4%). Mogući razlog tome je što su slično uređen prostor već koristili na prostoru susjednog FER-a.

„Mislim da je prijedlog jedan bolje rješenje za učenje ukoliko bi knjižnica bila prepunjena pa bi se potencijalno poboljšalo i zadovoljstvo prostorom; kao što je FER napravio po svojim hodnicima a i dalje zadržao dojam da se družiš.“

Drugi prijedlog simulira izgled i ugođaj dnevnog boravka. Na hodniku su postavljeni kauči i fotelje te lagani pomični stolovi, a na zidovima pametne ploče.

Slika 11. Drugi prijedlog uređenja unutarnjeg prostora Filozofskog fakulteta

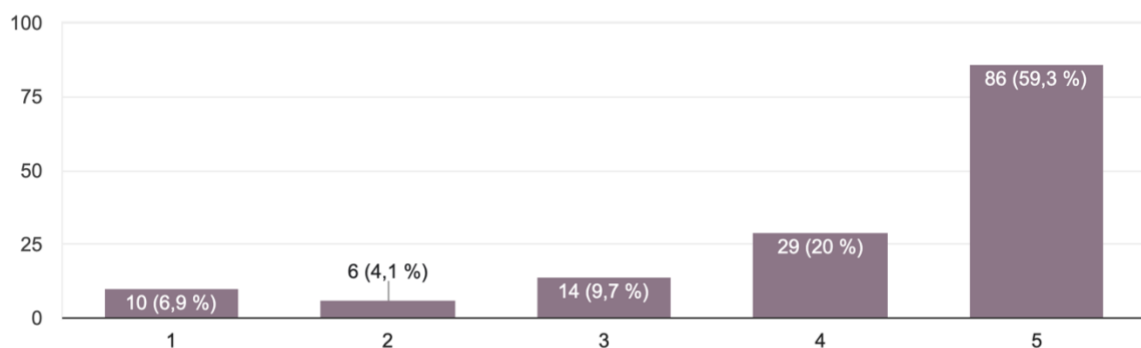


Izvor: Jasper Sanidad; Huntsman Architectural Group

Iako rezultati pokazuju da se drugi prijedlog u potpunosti sviđa gotovo 60% studenata, mnogi su izrazili zabrinutost i skeptičnost oko mogućnosti provedbe ovakvog uređenja prostora zbog nedovoljno velikog hodnika, buke i gužve na hodnicima.

Grafikon 23. Zadovoljstvo drugim prijedlogom

Prijedlog 3. Prostor je uređen u stilu dnevnog boravka. Na zid su postavljene pametne ploče.
145 odgovora



„Na našem Fakultetu ne bi odgovaralo uređenje sa stolovima i dodatnim stolicama u hodnicima u A zgradi zbog velikog prometa ljudi i gužvi. Ali udobnije i ljepše površine za sjedenje bi bile velik plus. Također, kopije antičkih reljefa su prilično stare i oronule i moglo

bi ih se zamijeniti nečim zanimljivijim i ljepšim kao što su plakati ili oglasne ploče ili radovi studenata i sl.“

„Prijedlog 3 je nekako najbolji, ali zauzima previše prostora u hodniku. Možda napraviti nekakve preklopne klupe i stolove.“

„Trenutne klupe u hodnicima su katastrofa. Neudobne, klizave, nepraktične, ružne... Treba dodati nekakve jastuke, ako je kompletna zamjena preskupa... Fotelje i stil dnevnog boravka su zanimljivi ali bojim se neizvedivi. Možda da se na svakom katu jedan mali dio uredi na taj način. Dodati stolove, stolice i jastuke na postojeće klupe bi bio veliki napredak.“

5.6. Uređenje vanjskog prostora Filozofskog fakulteta

Na posljetku, vrednovali smo prostor ispred ulaza na Filozofski fakultet, točnije parking, stepenice iza parkinga, prilaz za osobe s invaliditetom, parking za bicikle te zelenu površinu s klupama kod aneksa. Ispitanici su najprije procijenili koliko im se sviđa trenutni izgled prostora ispred Fakulteta, a zatim tri prijedloga transformacije tog prostora.

Slika 12. Trenutno stanje vanjskog prostora Filozofskog fakulteta



Izvor: autorica rada, geoportal

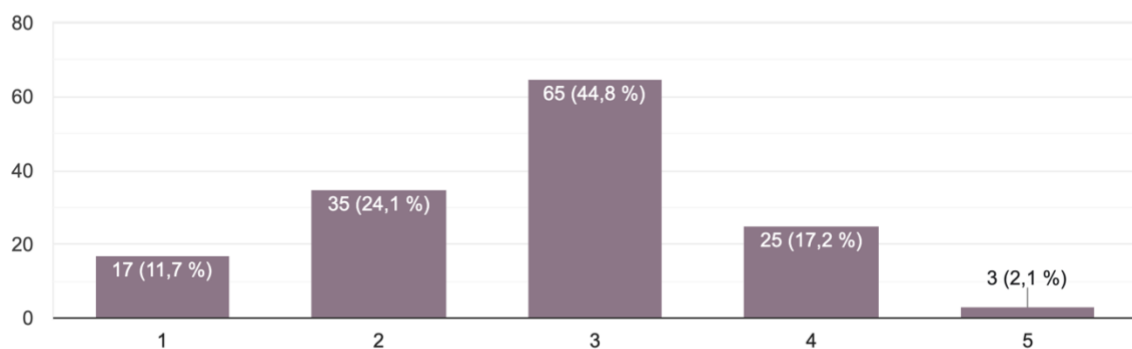
„Definitivno bi trebalo pretvoriti parking ispred faksa u pješačku zonu sa zelenilom, ovako kako je trenutno je praktički opasno za studente pogotovo za one sa invaliditetom, oduzima puno prostora, nezgrapno je i ružno.“

„Trenutno je previše auta na parkiralištu i smatram da se taj prostor treba smanjivati. Treba povećavati i uređivati prostore za parking bicikala i romobila i prostor za sjedenje koji je natkriven i uređen.“

Grafikon 24. Zadovoljstvo trenutnim stanjem vanjskog prostora Filozofskog fakulteta

Slika prikazuje trenutno stanje prostora.

145 odgovora



Samo su tri ispitanika (2,1%) procijenila da im se trenutno stanje u potpunosti sviđa, usporedno s njih 17 (11,7%) kojima se trenutno stanje uopće ne sviđa. Najveći udio ispitanika (44,8%) gravitira neutralnoj opciji – niti mi se sviđa, niti mi se ne sviđa. U odgovorima otvorenog tipa vlada konsenzus da parkiralište za automobile treba smanjiti ili u potpunosti maknuti.

Prvi prijedlog uređenja vanjskog prostora Fakulteta prikazuje transformaciju dijela parkirališta u zelenu površinu s naglaskom na društvene sadržaje. Većina prometa u mirovanju (parkirani automobili) preseljena je u podzemnu garažu.

Slika 13. Prvi prijedlog uređenja vanjskog prostora Filozofskog fakulteta



Izvor: autorica rada, geoportal

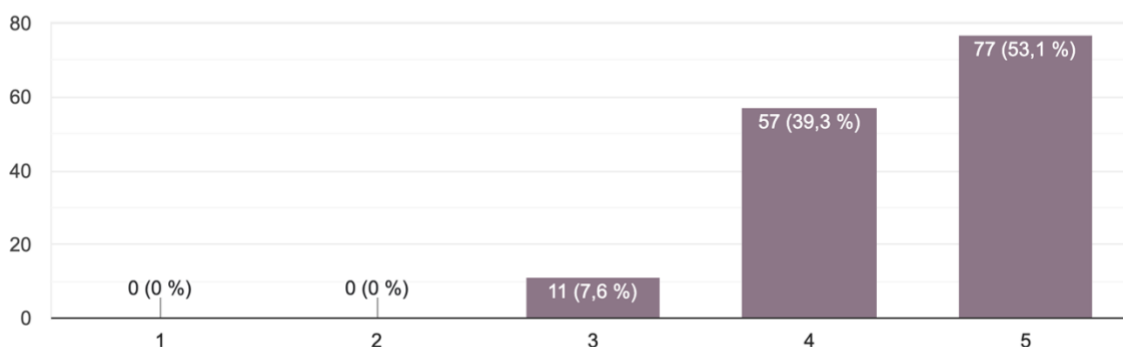
„Mislim da je ovaj parking sa strane uz podzemnu garažu najelegantnije rješenje, čini mi se da je što više zelenih površina za studente bitno.“

„Podzemna garaža - super ako je moguće. Trebalo bi biti još prostora za druženje ispred fakulteta.“

„Maknuti aute pod hitno i pretvoriti parking u zelenu površinu.“

Grafikon 25. Zadovoljstvo prvim prijedlogom

Prijedlog 1. Slika prikazuje transformaciju dijela parkirališta u zelenu površinu s naglaskom na društvene sadržaje. Većina prometa u mirovanju (p...ani automobili) preseljena je u podzemnu garažu. 145 odgovora



Ispitanici su praktički harmonično ocijenili prvi prijedlog visokim ocjenama. 53,1% studenata je procijenilo da im se prijedlog u potpunosti sviđa, a prati ih 39,3% studenata kojima se on samo sviđa. Niti jedan student nije izrazio nezadovoljstvo prvim prijedlogom.

Drugi prijedlog predlaže još radikalnije transformacije površine ispred Fakultete i potpuno micanje prometa u mirovanju u podzemnu garažu. Novooslobođeni prostor prenamijenio bi se u zelenu površinu s naglaskom na društvene i sportske sadržaje.

Slika 14. Drugi prijedlog uređenja vanjskog prostora Filozofskog fakulteta



Izvor: autorica rada, geoportal

„Igralište u drugom prijedlogu je dobra ideja, ali postoji mogućnost buke.“

„Ako je garaža moguća, onda dapače sve neka bude zeleni prostor. Ako nije moguće, ipak treba misliti na one (prvenstveno profesore) koji dolaze autom, ali i na one s različitim invaliditetima kojima je takav pristup potencijalna poteškoća.“

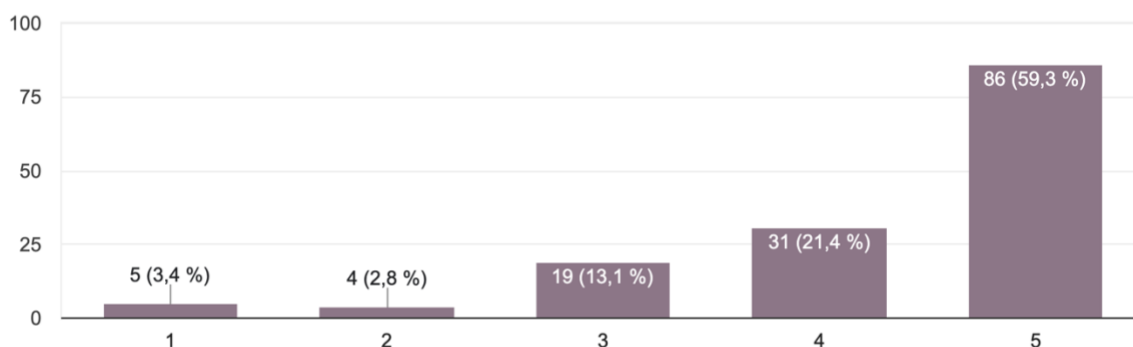
„Bilo bi super kad bi faks imao podzemnu otvorenu i za studente i izgledao kao na slici 2.“

„Najbolje bi bilo s podzemnom, da se sva auta maknu, a gornji prostor iskoristi za chill out zonu i rekreaciju.“

Grafikon 25. Zadovoljstvo drugim prijedlogom

Prijedlog 2. Slika prikazuje transformaciju parkirališta u zelenu površinu s naglaskom na društvene sadržaje. Gotovo sav promet u mirovanju preseljen je u podzemnu garažu.

145 odgovora



Između tri ponuđena prijedloga, najveći udio ispitanika, njih gotovo 60%, iskazao je potpuno zadovoljstvo drugim prijedlogom. No, za razliku od prethodnog prijedloga, ovaj put je malen dio studenata ipak izrazio potpuno nezadovoljstvo (3,4%) odnosno samo nezadovoljstvo (2,8%) predloženim. Studenti generalno podržavaju ideju podzemne garaže i sportskih sadržaja u blizini Fakulteta, no brine ih mogućnost buke s igrališta i realnost provedbe velike i zahtjevne infrastrukturne preinake poput podzemne garaže. Takvi zaključci dijelom proizlaze iz neznanja o postojanju Plana izgradnje i uređenja objekata Filozofskog fakulteta za razdoblje 2007.-2010. godine u kojemu se spominje uređenje trga ispred Fakulteta i izgradnja podzemne garaže.

Posljednji prijedlog transformacije vanjskog prostora nadogradnja je postojećeg stanja prostora. Jedan dio parkinga prenamijenio bi se u parkirna mjesta za studente, te bi se dio zelene površine u blizini aneksa također prenamijenio u studentska parkirna mjesta.

Slika 15. Treći prijedlog uređenja vanjskog prostora Filozofskog fakulteta



Izvor: autorica rada, geoportal

„Parkirna mjesta za studente su odličan prijedlog!“

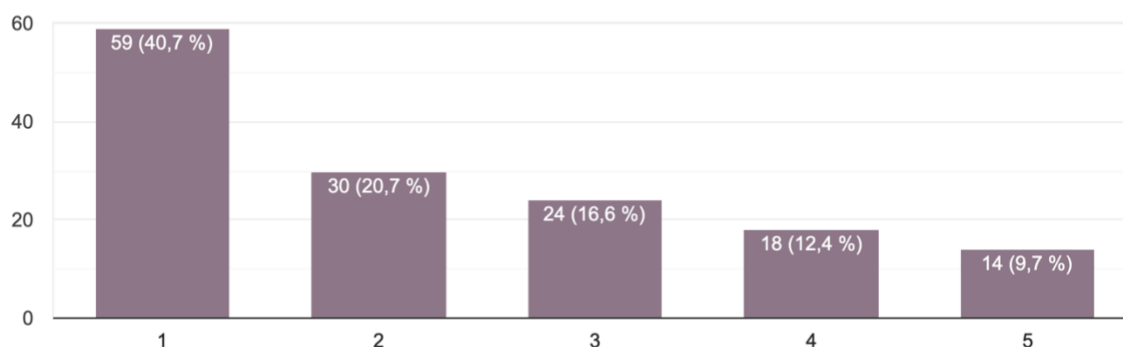
„Dodatna parkirna mjesta za studente dodatno afirmiraju nejednakost, ako ih ne bi bilo dovoljno za sve.“

„Mislim da su svi prijedlozi dobri. Sadašnje stanje je u redu, opcije sa podzemnom garažom su idealističke, ali interesantne, a parkiralište za studente je nešto što mi je tijekom studiranja trebalo u više navrata.“

„Parkirna mjesta za studente su odlična ideja, ali svakako je bolje da je ispred faksa zelena površina.“

Prijedlog 3. Slika prikazuje transformaciju zelene površine u parkiralište za automobile za studente.

145 odgovora



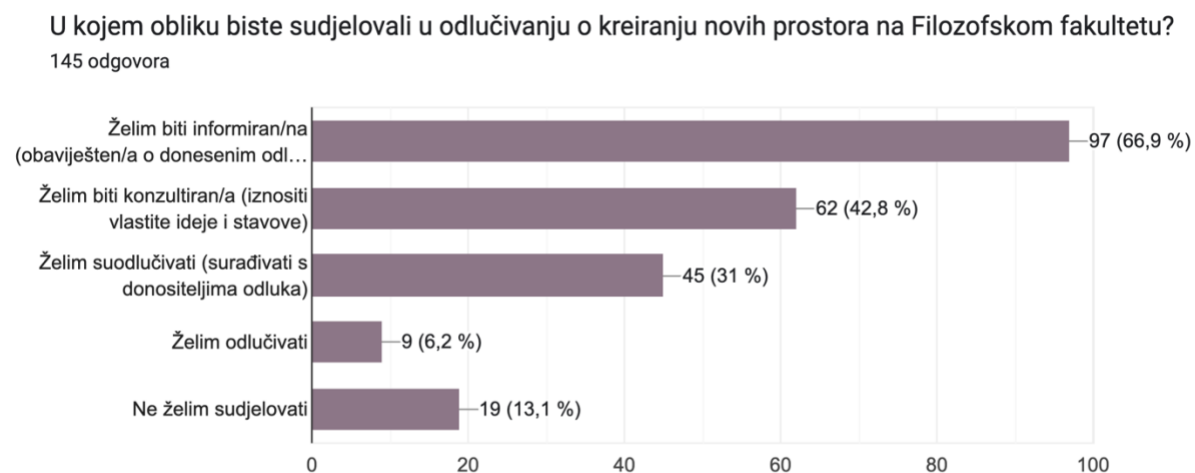
Iako je nekolicina ispitanika u odgovoru otvorenog tipa pohvalila ideju parkirnih mjesta za studente, većini ispitanika (40,7%) ona se uopće ne sviđa, a slijede ih 20,7% ispitanika koji također ne podržavaju ovaj prijedlog. Studenti znatno veću prednost daju zelenim površinama.

5.7. Participacija

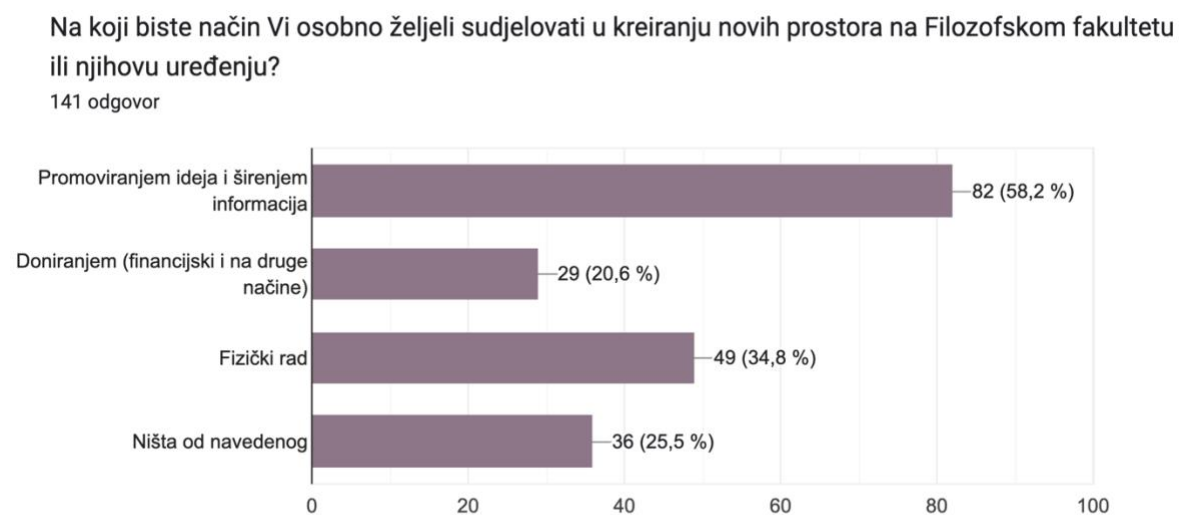
Sudjelovanje, ili drugim riječima participacija u nečemu, proces je koji pojedincu daje mogućnost utjecaja – na događaj, odlučivanje i planiranje, koje ga se izravno tiče. Svrha društvene participacije nije zamijeniti one na vlasti koji su odgovorni za donošenje odluka, već uključiti sve koji su zainteresirani i sve na koje će utjecati rezultati odluka koje treba donijeti. U anketnom upitniku smo ispitivali zainteresiranost studenata u odlučivanju o kreiranju novih prostora na Filozofskom fakultetu te načinu sudjelovanja kod provedbe tih promjena.

Veći udio ispitanika želi sudjelovati na neki način kod odlučivanja i kod kreiranja prostora na Filozofskom fakultetu. Najveći postotak (66,9%) želi biti informiran odnosno 58,2% želi širiti informacije i promovirati ideje. Samo 6,2% ispitanika želi odlučivati o kreiranju novih prostora. Osim širenja informacija, 34,8% ispitanika želi sudjelovati u kreiranju prostora ulažući fizički rad, a 20,6% doniranjem.

Grafikon 27. Participacija studenata kod odlučivanja o kreiranju novih prostora na Filozofskom fakultetu



Grafikon 28. Participacija studenata kod kreiranja novih prostora na Filozofskom fakultetu



5.8. Sažetak rezultata istraživanja – tablični prikaz

Tablica 3. Podjela unutarnjeg i vanjskog prostora Filozofskog fakulteta

Unutarnji prostor	Vanjski prostor
<ul style="list-style-type: none"> - Prostor za učenje (predavaonice i knjižnica) - Prostor za druženje (KSFF, dijelovi hodnika u kojima su postavljene klupe, dnevni boravak u auli) - Administrativni prostor (studentska referada, računovodstvo, dekanat, info centar, ured za studente s invaliditetom, kopiraona) - Menza 	<ul style="list-style-type: none"> - prilaz fakultetu - parkiralište - stepenice - zelena površina - caffe bar

Tablica 4. Pozitivne strane, negativne strane i potencijal prostora Filozofskog fakulteta

Pozitivne strane prostora	Negativne strane prostora	Potencijal prostora
<ul style="list-style-type: none"> - osjećaj sigurnosti - osjećaj zajedništva - osjećaj društvenosti - orijentiranost na studente s invaliditetom - dostupnost sadržaja - unutarnja arhitektura 	<ul style="list-style-type: none"> - slaba opremljenost - nedostatak prostora za rad u grupama - nedostatak tihih zona - nedostatak sjedećih mjesta - nedostatak zelenila - velik broj automobila ispred Fakulteta - estetski izgled - toplinska izolacija 	<ul style="list-style-type: none"> - transformacija unutarnjeg vrta u tihu zonu - postavljene klupe na hodnicima kojima treba dodati stolove i stolice - transformacija vanjskog prostora u zelenu površinu - participacija studenata

6. Diskusija

Zgrada Filozofskog fakulteta je u svoje 63 godine postojanja doživjela nekoliko većih i manjih transformacija. Najznačajnije su provedene 2010.-ih kada su Fakultetu nadograđeni kat i aneks te je dovršena knjižnica. Nakon toga, Uprava fakulteta napravila je nekoliko značajnih intervencija u prostoru poput uređenja dnevnog boravka u auli, preuređenja predavaonice D1 i otvaranja unutarnjeg vrta studentima, a neke su promjene u prostoru bile su posljedica vanjskih faktora poput poplave 1964. ili potresa 2020. godine. Također, uslijed pandemije Covid-19 svjedočili smo brzim preinakama u prostoru poput novog izlaza iz menze i putokaza po podu. Ono što je zajedničko svim ovim promjenama je da se mišljenje studenata o istima nije tražilo, iako je taj prostor namijenjen baš njima.

Jedan od simbola modernog produktivnog prostora je open space koncept, koncept koji smo spomenuli u radu i kojeg su studenti naveli kao primjer prostora koji im nedostaje. Otvoreni prostor promovira transparentnost, inkluzivnost, agilnost te omogućuje ljudima da saznaju više jedni o drugima i izgrade odnose što jača osjećaj pripadnosti. Rušenjem doslovnih zidova i vrata ruše se hijerarhije i podjele. Istovremeno, istraživanja su pokazala da ovakvi prostori smanjuju kognitivne performanse, a ljudi su skloniji sezonskom obolijevanju. Zato nije dovoljno samo dizajnirati otvorene obrazovne prostore, potrebno ih je dizajnirati kvalitetno, odnosno zdravo i poticajno. Prostor ne bi trebao samo izgledati dobro, u njemu se moramo dobro osjećati. Isto vrijedi i za zatvorene prostore namijenjene individualnom radu. Knjižnica Filozofskog fakulteta dobar je primjer takvog prostora, a pohvale je dobila i od samih studenata Filozofskog. To je moderan i skladan prostor na više katova koji studentima nudi nekoliko opcija sjedenja. Stolovi su postavljeni uz prozore, uz zidove, neki su grupirani, a moguće je sjediti i na sofama. Jedina mana koju ističu je slaba opremljenost knjižnice odnosno zastarjela tehnologija.

Nadalje, studentima nedostaju prostor za druženje i grupni rad. U odgovorima otvorenog tipa studenti su samoinicijativno istaknuli dnevni boravak u auli Fakulteta kao mjesto na kojemu vole provoditi vrijeme, priznajući da se osjećaju kao da su ga „preoteli studentima s invaliditetom“. Svakako je pohvalno što su studenti s invaliditetom dobili kutak za sebe no Fakultetu koji upisuje više od šest tisuća studenata godišnje samo jedan uređen prostor za odmor studenata nije dovoljan. Na to ukazuju i mnogobrojni prijedlozi studenata o postavljanju udobnih sjedećih mjesta koji nedostaju u unutarnjem i vanjskom prostoru Fakulteta. Trenutno je najbolje i najprihvaćenije rješenje postaviti stolove i stolice uz postojeće klupe na svakome

katu. Veliki nedostatak postojećih ugrađenih klupa je neudobnost i nepraktičnost. Studenti se žale da „klize“ s klupa kad sjede na njima. Ukoliko zamjene nisu moguće iz financijskih ili drugih razloga, predlaže se postavljanje jastuka te klupa i stolica uz klupe na nekoliko točaka duž svakog hodnika. Hodnici su dovoljno široki, a ometanje nastave u tijeku evidentno nije slučaj s obzirom da se studenti već okupljaju na hodniku ispred predavaonica čekajući svoje predavanje. Na ovaj način bi imali prilike sjesti, ponoviti gradivo ili zaigrati društvenu igru s kolegama. Sve su to aktivnosti koje pridonose pozitivnom akademskog iskustvu.

Osim prostora za druženje i grupni rad, studenti su naveli da im na prostoru Fakulteta nedostaju tihe zone za opuštanje. Ovaj podatak ne čudi s obzirom da 60% ispitanika Filozofski doživljava kao glasan prostor. Studenti mogu koristiti tihu zonu za rad, čitanje ili razmišljanje. To može biti mjesto gdje se mogu posvetiti fakultetskim obvezama, smiriti se, ili jednostavno biti sami. U konačnici, ideja je osigurati prostor u kojem studenti mogu „napuniti baterije“ i vratiti se na predavanje spremni za rad. Osim tihe zone, studentima nedostaje i zelenilo, a unutarnji vrt na Fakultetu prepoznat je kao idealno rješenje. Usprkos propalom pokušaju revitalizacije unutarnjeg vrta, on je trenutno najbolje što prostor Filozofskog može ponuditi svojim studentima. Učeci na vlastitim greškama, unutarnjem vrtu treba dati novu šansu u obliku tihe oaze s jasno definiranom namjenom i protokolom ponašanja. Različiti ljudi imaju različite potrebe stoga traže različite prostore. Balansiran obrazovni prostor ima u vidu svakog svog studenta te mu pruža optimalne uvjete za učenje. To znači da studenti na fakultetu moraju imati pristup radnim prostorima, projektnim prostorima, društvenim prostorima, prostorima sa specifičnom i prilagodljivom opremom i slično. Od toga benefite imaju studenti, profesori i Filozofski fakultet kao ustanova.

Što se tiče izgleda i uređenja vanjskog prostora Fakulteta, studentima je najbitniji kriterij ugone, a potreba za sjedećim mjestima se i u ovom slučaju najviše istaknula. Trenutno stepenice ispred i nasuprot zgrade Fakulteta imaju ulogu sjedećeg prostora. Studenti su iskazali želju za postavljanjem klasičnih klupica na mjestima gdje su ujedno zaštićeni od nepovoljnih vremenskih uvjeta. Uz to, studenti žele vidjeti više zelenila i uređenih zelenih površina, a manje parkiranih automobila. Ako uzmemo u obzir da je Uprava Filozofskog fakulteta 2008. godine imala u planu gradnju podzemne garaže i uređenja trga ispred zgrade Fakulteta, realizacija ove ideje i transformacija parkirališta u zelenu površinu nije nerealna. Sadnjom stabala na mjestu trenutnog parkinga studenti bi dobili željeno zelenilo, a postavljanjem klupica ispod stabala sjedeća mjesta u hladu. Ovaj pristup bi ujedno pridonio vanjskom vizualnom dojmu Filozofskog fakulteta koji trenutno djeluje oronulo i sivo.

Postavlja se pitanje zadovoljava li Filozofski fakultet Geeove (2006) smjernice dobrog dizajna obrazovnog prostora. Studenti su se u istraživanju žalili na lošu klimatizaciju i toplinsku izolaciju zgrade te na manjak udobnih sjedećih mjesta što implicira da prostor nije u potpunosti zdrav. S druge strane studenti su iznimno zadovoljni dostupnošću sadržaja i unutarjom arhitekturom Fakulteta. Nadalje, studenti su složni da Fakultetu treba „osvježiti izgled“ kojeg trenutno karakteriziraju neutralni tonovi. Izostanak boje, zelenila i transparentnih prostorija i površina čine Filozofski fakultet vizualno neprivlačnim i nepoticajnim prostorom. Sljedeća smjernica prema Gee (2006) je balansiran prostor odnosno ravnoteža ljudskih potreba za zajednicom i samoćom. Osim dnevnog boravka za studente s invaliditetom u auli, Filozofski fakultet nema uređen prostor s jasnom namjenom za druženje ili rad u grupi. Također, osim knjižnice namijenjene individualnom radom, ne postoji uređen prostor za opuštanje i uživanje u samoći. Želju za tihim zonama i zonama za druženje studenti su više puta iskazali u istraživanju. Posljednji kriterij odnosi se na prilagodljivost prostora. Tijekom pandemije Covid-19 vidjeli smo da su brze transformacije u prostoru moguće i da je prostor u tom smislu uistinu fleksibilan.

Ugodan, organiziran i funkcionalan, tri su osobine prostora koje su se pokazale kao najbitnijima studentima Filozofskog fakulteta, a najmanje su zadovoljni opremljenošću Fakulteta. Uređeni prostor za druženje u auli dobar je primjer prostora orijentiranog na studente koji bi voljeli vidjeti takav prostor na još nekoliko lokacija. Kao što je već spomenuto, učenje i poučavanje se u cijelosti odvija se u fizičkom okruženju s vidljivim i mjerljivim fizičkim karakteristikama. Iz perspektive studenata pedagogije, koji će se jednog dana vratiti u obrazovne prostore u ulozi učitelja, vizualni identitet obrazovnog prostora je veoma bitan, a uz organizaciju i funkcionalnost, jednako im je važna i orijentiranost na studente. Stavovi studenata pedagogije ne razlikuju se značajno od stavova studenata drugih studijskih grupa. Svakako bi bilo zanimljivo detaljnije ispitati stavove studenata pedagogije i nastavnčkih smjerova o ovoj temi i vidjeti u kojoj mjeri su svjesni važnosti i uloge prostora u procesu učenja i poučavanja.

Visoka razina osjećaja sigurnosti u prostoru Filozofskog fakulteta varijabla je oko koje su studenti najslabiji, no ujedno to je i varijabla s najizraženijom rodnom razlikom. Udio studentica koje se osjećaju jako sigurno je 30% manji u odnosu na udio muških studenata koji se osjećaju jako sigurno, te su jedina dva odgovora koja se uopće ne osjećaju sigurno na prostoru fakulteta bila od strane ženskih studentica. Kod ispitivanja važnosti vizualnog dojma prostora fakulteta, zadovoljstva uređenjem i izgledom te razine osjećaja pripadnosti nema tako značajnih razlika u stavovima između studentica i studenata.

Nadalje, utvrđeno je da ne postoji značajna povezanost između osjećaja pripadnosti Filozofskom fakultetu i zadovoljstvom uređenja istog. Ipak, velik broj komentara i prijedloga koje su ispitanici ostavili u anketi, ali i razina participacije koju smo izmjerili upućuju da je studentima generalno stalo do izgleda, organizacije i funkcionalnosti Filozofskog fakulteta te žele biti uključeni u kreiranju i uređenju prostora. Čak 87% ispitanika želi sudjelovati u odlučivanju o kreiranju novih prostora na fakultetu, a 75% ih želi sudjelovati u samom kreiranju novih prostora promoviranjem ideja, širenjem informacija, donacijama ili fizičkim radom.

7. Zaključak

U prošlosti su korisnici obrazovnih ustanova bili izolirani od samog procesa dizajniranja škola i obrazovnih prostora, ali danas postoji sve veća želja i motivacija kod uključivanja korisnika u stvaranju vizualnog identiteta obrazovnog prostora, s naglaskom na jednaku dobrobit i potrebe učitelja i učenika. Obrazovni prostor stoga mora biti zdrav, poticajan, prilagodljiv i balansiran (Gee, 2006).

Ovim radom skrenuli smo pozornost na važnost uređenja obrazovnih prostora te ukazali na prednosti, nedostatke i potencijal prostora Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Studenti se osjećaju izrazito sigurno na prostoru Fakulteta, a uz to prisutni su osjećaji zajedništva i društvenosti što znači da Filozofski, prema svojim studentima, uspješno obavlja i akademsku i društvenu funkciju. Unatoč tome, studenti su jasno izdvojili nekoliko glavnih nedostataka prostora. Za početak, to je manjak sjedećih mjesta u unutarnjem i vanjskom prostoru Fakulteta. S obzirom na različite potrebe ljudi, taj nedostatak se manifestira u nekoliko oblika. Kao nedostatak prostora za odmor i druženje, nedostatak prostora za grupni rad i nedostatak prostora za opuštanje. Analizom odgovora studenata na anketna pitanja i prijedloge transformacije prostora, predložene su sljedeće intervencije u prostoru: proglašavanje unutarnjeg vrta Fakulteta tihom zonom i njegovo ponovno otvaranje za studente s jasno određenom namjenom i protokolom ponašanja, nadalje, kreiranje prostora za grupni rad i/ili druženje na način da se uz postojeće ugrađene klupe na hodnicima postave stolovi i stolice, te gradnja podzemne garaže i transformacija parkirališta ispred Fakulteta u zelenu površinu. Druga uočena manjkavost je slaba opremljenost Fakulteta koja se najviše odnosi na zastarjelu tehnologiju. To uključuje stara računala u knjižnici i predavaonicama, zastarjelu audio opremu i slično. Uz to, studenti prostoru zamjeraju manjak zelenih površina i davanje prednosti automobilima na vanjskom prostoru Fakulteta što istovremeno utječe i na loš estetski izgled zgrade i prostora oko Fakulteta.

Kada je osjećaj pripadnosti u pitanju, većina studenata procijenila je da osjeća pripadnost Filozofskom fakultetu, no on nije povezan s osjećajem zadovoljstva uređenjem prostora Filozofskog. Na osjećaj pripadnosti utječe fizički prostor, ali i međuljudski odnosi te društvena zbivanja (Samura, 2018). Još jednostavnije, na osjećaj pripadnosti utječe generalni osjećaj pozitivnih afirmacija i prihvaćanja različitosti koje su prisutne na Filozofskom fakultetu stoga ovaj podatak ne čudi. Također, ide u prilog visokoj razini participacije studenata izmjerenoj u radu. Što se tiče ostalih istraživačkih pitanja, nisu uočene značajne indikacije da studenti pedagogije pridaju veću važnost vizualnom identitetu Fakulteta u odnosu na studente drugih smjerova, niti značajne naznake rodni razlika u percepciji prostora Filozofskog fakulteta u

kategorijama važnost vizualnog dojma Fakulteta, zadovoljstvo uređenjem i izgledom Fakulteta i osjećaj pripadnosti. Iznimka je kategorija osjećaja sigurnosti u kojoj se studentice osjećaju manje sigurno u odnosu na muške studente. Ovo su dva pitanja koja vrijedi dublje analizirati u budućnosti. Druga stvar na koju ovaj rad nije stavio značajniji fokus je financijski aspekt transformacije prostora. Sljedeći korak je pronaći način da se rezultati ovog istraživanja iskoriste u provedbi preuređenja Filozofskog fakulteta. U slučaju realizacije prijedloga koji su ponuđeni u ovome radu, preporuča se provesti slično istraživanje nakon transformacija prostora.

Zanimljivo je da su studenti prilikom ispunjavanja anketnog upitnika puno veću pozornost dali prostoru izvan samih predavaonica. Štoviše, zadovoljni su unutarnjom arhitekturom odnosno veličinom i položajem predavaonica. Većina komentara i sugestija odnosila se na druge prostore orijentirane na studente koji nedostaju u prostoru Fakulteta, poput spomenutih prostora za druženje, rad u grupi i opuštanje. To ukazuje da studenti Filozofski fakultet uistinu vide kao mjesto na kojemu žele ispuniti svoj puni potencijal i sudjelovati u svim sferama studentskog života. Studiranje je više od pukog učenja i polaganja ispita. To su iskustva, prijateljstva i osobni razvoj. Obveza je Filozofskog fakulteta da to svojim studentima i omogući na što kvalitetniji način. Uprava Filozofskog fakulteta još je 2008. demonstrirala da ima viziju i plan transformacije prostora fakulteta. Jedan dio tog plana je ostvaren, 14 godina kasnije došlo je vrijeme da se završi što je započeto. Ovo istraživanje pokazalo je da su studenti zainteresirani i involvirani, sve što preostaje je pokrenuti dijalog i provesti ideje iz riječi u djela.

8. Literatura

Knjige i znanstveni članci

Alnusairat, S.; Ayyad, Y.; Al-Shatnawi, Z. (2021). Towards Meaningful University Space: Perceptions of the Quality of Open Spaces for Students. *Buildings*, 11(11), 556. <https://doi.org/10.3390/buildings11110556>

Brown, M., & Long, P. (2006). Trends in Learning Space Design [E-book]. U D. Oblinger (Ed.), *Learning Spaces* (str. 116–126). EDUCAUSE.

Darian-Smith, K., & Willis, J. (Eds.). (2016). *Designing Schools: Space, Place and Pedagogy* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315714998>

Gee, L. (2006). Human-Centered Design Guidelines [E-book]. U D. Oblinger (Ed.), *Learning Spaces* (str. 128–140). EDUCAUSE.

Graetz, K. (2006). The Psychology of Learning Environments [E-book]. In D. Oblinger (Ed.), *Learning Spaces* (str. 74-87). EDUCAUSE.

Hanan, H. (2013). Open Space as meaningful place for students in ITB campus. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 85, 308–317. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.08.361>

Hespanhol, L. (2018). *Making Meaningful Spaces: Strategies for Designing Enduring Digital Placemaking Initiatives*. SAAN: The First International Conference on Design, Innovation and Creativity.

Hopkins, P. (2011). Towards critical geographies of the university campus: understanding the contested experiences of Muslim students. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 36(1), 157-169. <https://doi.org/10.1111/j.1475-5661.2010.00407>.

McGregor, J. (2004a). Space and Power in the Classroom. *Forum for Promoting 3-19 Comprehensive Education*, 46(1), 13-18 <http://doi.org/10.2304/forum.2004.46.1.2>

McGregor, J. (2004b). Spatiality and the place of the material in schools. *Pedagogy, Culture and Society*, 12(3), 347–372. <https://doi.org/10.1080/14681360400200207>

Nelson Laird, T.F. & Niskodé-Dossett, A.S. (2010). How gender and race moderate the effect of interactions across difference on student perceptions of the campus environment. *Review of Higher Education*, 33(3), 333-356. <https://doi.org/10.1353/rhe.0.0150>

Quinn, J. (2003). The Dynamics of the Protected Space: Spatial concepts and women students. *British Journal of Sociology of Education*, 24(4), 449–461. <https://doi.org/10.1080/01425690301924>

Roksandić, D., Brandolica, T., Lovrić, M., Sarić, N., Šimetin Šegvić, F. (2010). Filozofski fakultet u poplavi 1964. godine: sjećanja i dokumenti. *Hrvatske vode. Časopis za vodno gospodarstvo*, 18 (73), 205-284.

Samura, M. (2018). Understanding campus spaces to improve student belonging. *About Campus*, 23(2), 19-23. <https://doi.org/10.1177/1086482218785887>

Scholl, K.; Gulwadi, G.B. (2015). Recognizing campus landscapes as learning spaces. *Journal of Learning Spaces*, 4(1), 53–60.

Strange, C.C. & Banning, J. H. (2002). *Educating by Design: Creating Campus Learning Environments That Work*. San Francisco: Jossey-Bass. (str. 15).

Strayhorn, T.L. (2012). *College students' sense of belonging: A key to educational success*. New York: Routledge.

Uyaroğlu, İ.D. (2017). Accessibility and Inclusion of Students with Disabilities in University Campus Spaces. *Arts and Design Studies*, 50, 14-22.

Van Note Chism, N. (2006). Challenging Traditional Assumptions and Rethinking Learning Spaces [E-book]. U D. Oblinger (Ed.), *Learning Spaces* (str. 16–27). EDUCAUSE.

Ostalo

Arriagada, I. (2018). *Why Physical Space Matters for Universities - There's Research on That*. The Society Pages. Preuzeto 20.3.2022., <https://thesocietypages.org/trot/2018/04/13/how-physical-space-matters-for-university-life/>

Design Council (2002). *The Value of Good Design: How buildings and spaces create economic and social value*. London. Preuzeto 20.7.2022. <https://www.designcouncil.org.uk/fileadmin/uploads/dc/Documents/the-value-of-good-design.pdf>

Environment. (n.d.). Psychology Today. Preuzeto 18.9.2022 <https://www.psychologytoday.com/us/basics/environment>

Gehl Institute, 12 Gehlovih kriterija kvalitete javnog prostora preuzeto sa: <https://gehlpeople.com/tools/twelve-quality-criteria/> 1.11.2022.

Habek, I. (2019). *Studenti s nama podijelili dojmove iz menze na Filozofskom: Previše je lijepo, nije u duhu našeg faksa*. Srednja.hr. Preuzeto 31.7.2022. <https://www.srednja.hr/faks/studenti-s-nama-podijelili-dojmove-iz-menze-filozofskom-previse-lijepo-nije-duhu-naseg-faksa/>

IKEA opremila dnevni boravak za studente s invaliditetom FFZG-a. (2020). Filozofski Fakultet Sveučilišta U Zagrebu. Preuzeto 13.9.2022. <https://web2020.ffzg.unizg.hr/blog/2020/09/22/ikea-opremila-dnevni-boravak-za-studente-s-invaliditetom-ffzg-a/>

Macan, B. (2009). *Otvorena nova Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*. Centar za znanstvene informacije. Preuzeto 31.7.2022. <http://lib.irb.hr/web/hr/vijesti/item/992-otvorena-nova-knjiznica-filozofskog-fakulteta-sveucilista-u-zagrebu.html>

OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2006). *CELE Organising Framework on Evaluating Quality in Educational Spaces*. Preuzeto 1.11. 2022. <https://www.oecd.org/education/innovation-education/evaluatingqualityineducationalfacilities.htm>

Physical Environment of Classrooms Play a Crucial Role in Ensuring Engrossed Learning. (2019). Gurukul. Preuzeto 24.7.2022 <http://gurukultheschool.com/blog/physical-environment-of-classrooms-play-a-crucial-role-in-ensuring-engrossed-learning/>

Povijest. (2021). Filozofski Fakultet Sveučilišta U Zagrebu. Preuzeto 26.7.2022. <https://web2020.ffzg.unizg.hr/o-nama/povijest/>

Tušek, Božidar. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Preuzeto 17. 7. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=62830>

Vulin Ileković, D., Ileković, B., & Vulin, A. (2009). *Nova knjižnica Filozofskog fakulteta.* Arhitekt.Hr. Preuzeto 31.7.2022. <https://www.arhitekt.hr/hr/radovi/rad/nova-knjiznica-filozofskog-fakulteta,203.html>

Zapisnik 4. redovne sjednice Fakultetskog vijeća Filozofskog fakulteta u Zagrebu održane 24. siječnja 2008. u Vijećnici Fakulteta, s početkom u 11,00 sati. Preuzeto 12.5.2022. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:f6-7419qaicJ:www.ffzg.unizg.hr/files/005065_1.doc+&cd=2&hl=hr&ct=clnk&gl=hr

9. Prilozi

Anketni upitnik

Prilozi anketni upitnik za študente, učitelje, strokovne delavce in starše študentov. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa.

Prilozi so namenjeni študentom in učiteljem. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa.

Prilozi so namenjeni študentom in učiteljem. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa.

Prilozi so namenjeni študentom in učiteljem. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa.



Prilozi so namenjeni študentom in učiteljem. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa.

Prilozi so namenjeni študentom in učiteljem. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa.

Prilozi so namenjeni študentom in učiteljem. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa.

Prilozi so namenjeni študentom in učiteljem. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa. Uporabni so za raziskave o zadovoljstvu študentov in učiteljev s kvaliteto in vsebino študijskega programa.

